

Dorota Krzemińska

Uniwersytet Gdański

ORCID: 0000-0002-9215-7966

<https://doi.org/10.26881/ndps.2023.51.01>

Między „prawdą” i zmyśleniem, czyli casus plagiatu w publikacji zapowiadanej jako niezmiernie ważna i odważna książka – bez tabu, bez pudrowania, bez cenzury: „CripSex. Ekspresje seksualne osób z niepełnosprawnością intelektualną”

Przedmiotem artykułu jest odniesienie się do monografii Remigiusza Kijaka „CripSex. Ekspresje seksualne osób z niepełnosprawnością intelektualną”, wydanej przez krakowską Oficynę Wydawniczą „Impuls” w 2022 roku. Publikacja okazała się plagiatem autorskim. Zamysłem artykułu jest przybliżyć w jaki sposób została skonstruowana książka autorstwa Kijaka jako swoisty efekt nieuprawnionych „zapożyczeń” cudzych tekstów oraz działań niepokojąco przypominających częściowe fabrykowanie danych empirycznych, odnoszących się do prezentowanych postaci (badanych), jak również opisów kontekstów i okoliczności przebiegu procesu badawczego w terenie. W artykule zostaną przedstawione wybrane egzemplifikacje / swoiste „próbki” z (tekstu) książki „CripSex”, by unaocznic mechanizm posługiwania się fragmentami (co najmniej kilkudziesięciu) publikacji oryginalnych dla stworzenia „własnego” dzieła. Praktyki plagiatyzmu są nieetyczne, stanowią poważne pogwałcenie akademickiej uczciwości i naukowej rzetelności.

Słowa kluczowe: Monografia „CripSex”, plagiat autorski

Between “truth” and fabrication – on the case of plagiarism in a publication announced as an extremely important and courageous book – no taboos, no powder, no censorship: “CripSex. Sexual Expressions of people with intellectual disabilities”

The subject of the article refers to Remigiusz Kijak’s monograph “CripSex”. Sexual expressions of people with intellectual disabilities”, published by Oficyna Wydawnicza “Impuls” in Krakow in 2022. The publication turned out to be author’s plagiarism. The purpose of the article is to show how the book authored by Kijak was constructed as a peculiar result of unauthorized “borrowing” of other people’s texts and actions disturbingly resembling also partial fabrication of empirical data, relating to the presented characters (subjects), as well as descriptions of the contexts and circumstances of the research process in the field. The article will present selected exemplifications /

peculiar “samples” from (the text of) the book “CripSex” to visualize the mechanism of using (at least dozens of) original publications to create “own” work. The practice of plagiarism is unethical and a serious violation of academic honesty and scientific reliability.

Key words: Monography “CripSex”, plagiarism

Tytułem wprowadzenia

Przedstawiony artykuł stanowi odniesienie się do monografii Remigiusza Kijaka (2022) „CripSex. Ekspresje seksualne osób z niepełnosprawnością intelektualną”, opublikowanej przez Oficynę Wydawniczą „Impuls”, która okazała się plagiatem autorskim¹. Zamysłem artykułu jest ukazać, w jaki sposób została skonstruowana książka Kijaka jako efekt nieuprawnionych „zapożyczeń” cudzych tekstów oraz działań niepokojąco przypominających częściowe fabrykowanie danych empirycznych, odnoszących się do prezentowanych postaci (badanych), jak również opisów kontekstów i okoliczności przebiegu procesu badawczego w terenie. Intencją artykułu jest w szczególności przedstawić wybrane egzemplifikacje / swoiste „próbki” z (tekstu) książki „CripSex”, by unaocznic mechanizm posługiwania się (co najmniej kilkudziesięciu) publikacjami oryginalnymi dla stworzenia „własnego” dzieła. Zasadniczym celem jest mianowicie wyeksponowanie, iż pokaźne fragmenty cudzych prac, jakie znalazły się w książce Kijaka, nie stanowią jedynie przykładu pominięcia / zapomnienia, czy nie dość starannego zadbania o właściwe sporządzenie cytowań, przypisów, przywołanie źródeł, lecz w zawłaszczonych materiałach widnieją celowe, intencjonalne – umyślne modyfikacje na użytek stworzenia „autorskiego” wywodu. Jako przykłady zostaną też zaprezentowane wybrane egzemplifikacje, które wskazują, iż część materiału empirycznego, który Kijak podaje za zgromadzony podczas własnych badań, nie jest jego autorstwa. Chodzi więc, by przedstawić swoisty casus plagiatu naukowego, który godzi w rzetelność, uczciwość i etykę pracy naukowej oraz narusza dobre akademickie obyczaje.

Książka „CripSex. Ekspresje seksualne osób z niepełnosprawnością intelektualną” w autorskiej prezentacji była anonsowana jako dzieło wyjątkowe z wyeksponowaniem, iż to „niezmiernie ważna i odważna książka – bez tabu, bez pudrowania, bez cenzury. To książka, która oddaje głos tym, którzy zazwyczaj są nieuwzględniani w tegoż rodzaju dyskursie”². Tak więc monografia była zapowiadana przez jej autora jako publikacja nadzwyczajna, wręcz warta medialnego rozgłosu i gruntująca rozpoznawalność R. Kijaka jako badacza, który: „zajmuje się

¹ <https://www.impulsoficyzna.com.pl/blog/cripsex-ekspresje-seksualne-osob-z-niepelnosprawnoscia-intelektualna-plagiat-autorski-b270.html> [dostęp: 20.02.2024].

² [impulsoficyzna.com.pl/pedagogika-specjalna/1426-cripsex-ekspresje-seksualne-osob-z-niepelnosprawnoscia-intelektualna.html](https://www.impulsoficyzna.com.pl/pedagogika-specjalna/1426-cripsex-ekspresje-seksualne-osob-z-niepelnosprawnoscia-intelektualna.html) [dostęp: 2.02.2023].

studiami nad seksualnością i niepełnosprawnością, Crip Cultural Studies i Disability Studies oraz teorią krytyczną³. Sposób autoprezentacji, wraz ze wskazaniem tak zakreślonego pola osadzenia naukowego, jest dość zaskakujący, gdyż dotychczasowy dorobek Kijaka, w istocie od dawna skoncentrowany wokół zjawiska niepełnosprawności (intelektualnej) oraz seksualności, nie jest wszakże usytuowany w zakresie przedmiotowym obszarów Crip Cultural Studies, Disability Studies czy teorii krytycznej. Zarówno bowiem w warstwie teoretyczno-metodologicznej, jak i w żadnym z dotąd zrealizowanych projektów badawczych, wymienione dyscypliny nie znajdują odzwierciedlenia. Tym samym, „CripSex. Ekspresje seksualne osób z niepełnosprawnością intelektualną”, jako mająca się ukazać monografia, była publikacją z zaciekawieniem wyczekiwaną przez środowisko naukowe, zwłaszcza gdy autor anonsował ją jako książkę, która „wpisana jest w perspektywy: Disability Studies, Crip Theory i Feminist Disability Studies”, zapowiadając jej unikatowość i oryginalność, która m.in. wynika z zastosowania odmiennego, aniżeli dotąd dominujące, podejścia teoretyczno-koncepcyjnego i metodologicznego, a badacz deklarował także przyjęcie innego/alternatywnego sposobu rozumienia samego zjawiska niepełnosprawności, co ustanawiając jeden z teoretycznych filarów monografii, oznacza kwestionowanie i/lub dekonstruowanie pojęcia normy/normalności. We wspomnianej zapowiedzi wydawniczej Kijak napisał: „Ponieważ norma staje się neutralna w środowisku stworzonym do jej przystosowania, niepełnosprawność i seksualność stają się intensywne, subwersywne i problematyczne bowiem ośmielają się wykraczać poza tę normę⁴”. Dla badaczy znających publikacje Rosemarie Garland-Thomson, przywołany powyżej fragment z miejsca wydaje się znajomy i nie pozostawia wątpliwości, iż są to słowa samej autorki zaczerpnięte z jej tekstu „Re-shaping, Re-thinking, Re-defining: Feminist Disability Studies” z 2001 roku, które w oryginale brzmią: “(...) As the norm becomes neutral in an environment created to accommodate it, disability becomes intense, extravagant, and problematic⁵”.

Casus plagiatu w egzemplifikacjach

O tym, że cytowana jest wypowiedź jednej z najbardziej rozpoznawalnych światowych badaczek Disability Studies, R. Kijak nie wspomina ani słowem. Nie czyni tego również już w samej książce, gdy posługując się w sposób dosłowny

³ <https://www.pedagog.uw.edu.pl/wizytowki/single-record-page/?pdb=1329> [dostęp: 20.03.2023].

⁴ impulsoficyna.com.pl/pedagogika-specjalna/1426-cripsex-ekspresje-seksualne-osob-z-niepelno-sprawnoscia-intelektualna.html [dostęp: 2.02.2023].

⁵ Rosemarie Garland-Thomson, *Re-shaping, Re-thinking, Re-defining: Feminist Disability Studies*, s. 2, <https://www.ces.uc.pt/projectos/intimidade/media/Re-shaping%20re-thinking%20re-defining.pdf> [dostęp: 2.02.2023].

fragmentami z artykułu R. Garland-Thomson, bynajmniej nie podaje źródła, a zmienia jedynie zaimki osobowe, co odebrać można jako chęć (do) wywołania wrażenia, że są to jego własne przemyślenia:

Definiuję niepełnosprawność nie jako zbiór możliwych do zaobserwowania, uniwersalnych cech (takich jak kobiecość, męskość czy kolor skóry), ale jako odejście od fizycznych, psychicznych i psychologicznych norm i oczekiwań danej kultury, automatycznie wpisując ją w zróżnicowany wymiar, którego główną cechą jest anormalność. Z uwagi na to, że norma staje się neutralna w środowisku stworzonym do jej przystosowania, niepełnosprawność staje się intensywna, ekstrawagancka i problematyczna. Niepełnosprawność jest więc nieortodoksyjnym ciałem, odmawiającym normalizacji, neutralizacji lub homogenizacji. Co ważniejsze, w erze rządzonej przez abstrakcyjną zasadę uniwersalnej równości, niepełnosprawność sygnalizuje, że ciało nie może być uniwersalizowane (Kijak 2022: 19)⁶.

Nietrudno zatem się przekonać, że cytat jest tłumaczeniem z języka angielskiego wypowiedzi amerykańskiej badaczki:

Disability is defined not as a set of observable, broadly predictable traits, such as femaleness or skin color, but rather as any departure from the physical, mental, and psychological norms and expectations of a particular culture, disability highlights individual differences. (...) As the norm becomes neutral in an environment created to accommodate it, disability becomes intense, extravagant, and problematic. (...) More important, in an era governed by the abstract principle of universal equality, disability signals that the body cannot be universalized⁷ (Garland-Thomson 2001: 2)⁸.

Czytając monografię „CripSex. Ekspresje seksualne osób z niepełnosprawnością intelektualną”, zagłębiając się w kolejne stronicie (i części) książki, sukcesywnie można było się przekonać, iż całość tekstu jest misternie utkany dziełem,

⁶ W wielu miejscach artykułu będę się odwoływać do źródła jakim jest – a właściwie była – monografia autorstwa R. Kijaka (2022) „CripSex. Ekspresje seksualne osób z niepełnosprawnością intelektualną” wydana przez Oficynę Wydawniczą „Impuls” w Krakowie. W czasie gdy dokonywałam analizy tej publikacji pod kątem możliwości/podejrzenia popełnienia plagiatu, korzystałam z egzemplarza, który w styczniu 2023 roku wraz z dystrybucją całego nakładu książki trafił do księgarń. Aktualnie książka nie jest już dostępna, gdyż nakład został wycofany z obrotu i poddany retrakcji, czyli uległ zniszczeniu, w związku z udokumentowaniem plagiatu autorskiego. Załączam link do oświadczenia Oficyny Wydawniczej „Impuls” w tej sprawie: <https://www.impulsoficyna.com.pl/blog/cripsex-ekspresje-seksualne-osob-z-niepelnosprawnoscia-intelektualna-plagiat-autorski-b270.html> [dostęp: 20.02.2024].

⁷ W całym tekście artykułu, w miejscach gdzie cytuję, zestawiam ze sobą w celu porównania próbki tekstu pobrane z książki „CripSex. Ekspresje seksualne osób z niepełnosprawnością intelektualną” z przejętymi przez Kijaka fragmentami tekstów oryginalnych, kolorem czerwonym oznaczałam, to co się ze sobą pokrywa, niejako jest kopią oryginału, na czarno zaś oznaczałam fragmenty różniące oba teksty, a które ponadto wskazują na dokonane przez autora „CripSex” ingerencje w tekst i wprowadzone modyfikacje.

⁸ Rosemarie Garland-Thomson, *Re-shaping, Re-thinking, Re-defining: Feminist Disability Studies*, s. 2, <https://www.ces.uc.pt/projectos/intimidade/media/Re-shaping%20re-thinking%20re-defining.pdf> [dostęp: 2.02.2023].

składającym się ze zbioru starannie dobranych (fragmentów) publikacji naukowych zarówno w języku polskim, jak i angielskim, które z pominięciem nazwisk ich autorów i tytułów prac – czyli po prostu nie przywołując źródła – Kijak podaje za własne. **Nie są to jedynie incydentalne czy pojedyncze przykłady „nieuprawnionych zapożyczeń”, ale – jeśli ująć rzecz ilościowo – należałoby powiedzieć, iż monografia, która liczy 194 strony tekstu głównego (wyłączając bibliografię oraz strony tytułowe i spis treści), jest konstruktem, którego autorstwo trudno ostatecznie przypisać Kijakowi, a o (rozmiarze) przejętych publikacji oryginalnych zaświadcza sporządzona konkordancja (tabela dokumentująca źródła) licząca aż 157 stron⁹ – link do dokumentu znajduje się w przypisie dolnym. Tabela z konkordancją została upubliczniona w artykule autorstwa Marka Wrońskiego, w którym opisuje sprawę plagiatu Kijaka, dostępnym na stronie internetowej miesięcznika Forum Akademickie 5/2023¹⁰. W niniejszym artykule zostaną przedstawione zaledwie pojedyncze przykłady „zapożyczeń” znalezionych w książce Kijaka; zaprezentowanie całości przejęć (z uwzględnieniem skopiowanych fragmentów licznych utworów wraz z krytycznym komentarzem) jest po prostu niemożliwe w ramach opracowania będącego publikacją w czasopiśmie.**

Wnikliwa analiza tekstu „CripSex” prowadzi do konkluzji, iż poszczególne rozdziały książki są napisane według konkretnego schematu. Monografia nie ma wyraźnie wyodrębnionych, „klasycznych” dla prac empirycznych części, w których przedstawia się koncepcję metodologiczną, podstawy teoretyczne i część empiryczną, będącą raportem ze zrealizowanych badań terenowych. Jednak w sposób jednoznaczny zostały tu zaprezentowane: sam zamysł badawczy osadzony w regułach metodologicznych, rozważania teoretyczne, które ustanawiają trzon koncepcyjny, a następnie pokazano sylwetki badanych osób z niepełnosprawnością intelektualną głębszego stopnia: opowiedziano ich historie, ujmując je w określone ramy interpretacyjne i stosowne komentarze. Lektura książki pozwala stwierdzić, że każdy z wyłonionych powyżej filarów został „skomponowany” w taki sposób, iż do napisania poszczególnych z wyodrębnionych całości (rozdziałów/podrozdziałów) zostały dobrane konkretne publikacje naukowe. I tak np. część koncepcyjna/metodologiczna powstała na podstawie wykorzystanych

⁹ <https://miesiecznik.forumakademickie.pl/wp-content/uploads/2023/05/SEX-CRIP-Kijak-Konkordancja-Finalna-9-maja-2023.pdf> [dostęp: 23.02.2024].

¹⁰ W artykule będę odwoływać się/odsylać do tabeli z konkordancją, której jestem autorką. Ponieważ nie sposób w prezentowanym artykule przedstawić obszernej części jej fragmentów dokumentujących popełniony plagiat, w każdym przypadku, w którym odsyłam do konkordancji, chodzi o dokument będący integralną częścią artykułu Marka Wrońskiego (2023), *Pedagogika specjalna i „uposledzona nauka*, Forum Akademickie, nr 5. W tabeli z konkordancją znajdują się ponadto wszelkie dane bibliograficzne dotyczące przejętych publikacji. <https://miesiecznik.forumakademickie.pl/czasopisma/fa-5-2023/pedagogika-specjalna-i-uposledzona-nauka%E2%80%A9/>; konkordancja finalna: <https://miesiecznik.forumakademickie.pl/wp-content/uploads/2023/05/SEX-CRIP-Kijak-Konkordancja-Finalna-9-maja-2023.pdf> [dostęp: 20.02.2024].000000

i przedstawionych jako własne konkretnych partii artykułów, których autorami są m.in.: Ezekiel Kimball i in. (2018), *Gender, Sexuality, & (Dis)Ability: Queer Perspectives on the Experiences of Students with Disabilities*; Joanna Bielecka-Prus (2014a), *Wykład jako performans. Performans jako wykład. Performatywne wymiary praktyki badawczej*; J. Bielecka-Prus (2014b), *Po co nam autoetnografia? Krytyczna analiza autoetnografii jako metody badawczej*; Łukasz Guzek (2014), *Biografia w badaniach nad sztuką performance. Proponowane zakresy tematyczne i metody*; Maria Dębińska (2015), *Prawo, seksuologia a transpłciowość. Przemiany społeczno-kulturowych praktyk konstruowania płci w Polsce (1964–2012)* – niepublikowana praca doktorska, Monika Kłosowska (2016), *Przeciw metodologii*. Wymienione powyżej teksty zostały „wyeksploatowane” w największym stopniu, konsekwentnie „zagarniając”/zawłaszczając ich znaczące fragmenty. W odniesieniu do publikacji autorstwa: E. Kimball i in. (2018) Kijak wykorzystał nie tylko istotę i fragmenty zamysłu badawczego, ale także przypisał sobie część wyników badań. Należy przy tym zaznaczyć, że autorzy wymienionego tekstu zrealizowali badania wśród studentów uczelni amerykańskich, Kijak podaje zaś, iż prowadził badania z osobami z niepełnosprawnością intelektualną (gdzie dominowała grupa osób z umiarkowanym stopniem niepełnosprawności intelektualnej). Poniżej fragment egzemplifikujący „zapożyczenia” części koncepcji metodologicznej oraz wyników i konkluzji wyłonionych w badaniach E. Kimballa i in. (2018)¹¹:

R. Kijak (2022: 40):

Do badania wykorzystałem teoretyczne pobieranie próbek (Charmaz 2014), aby znaleźć zróżnicowaną grupę uczestników. Próbkowanie teoretyczne jest formą próbkowania celowego, mającego na celu zidentyfikowanie uczestników, najlepiej potrafiących wyjaśnić badane zjawisko. W tym przypadku próbkowanie teoretyczne miało na celu pozyskanie uczestników, którzy zidentyfikowali się jako osoby z niepełnosprawnością i którzy byli gotowi podzielić się swoimi poglądami na temat własnej seksualności, a także stali się przedstawicielami określonych wymiarów opisywanych seksualności. Istotne było dla mnie, a w pewnym momencie oczywiste, że dobieranie kolejnych osób reprezentujących określony wymiar ludzkiej seksualności traci sens. Pokazane czytelnikowi portrety stanowią przemyślaną i wysyconą teoretycznie i empirycznie narrację. Rekrutacja odbywała się przede wszystkim za pośrednictwem zaprzyjaźnionych osób, które wskazywały mi kontakty. W badaniu wzięło udział trzynastu uczestników. Przed rozpoczęciem wywiadu poprosiłem o wypełnienie formularzy zgody i danych demograficznych.

Źródło: E. Kimball i in. (2018):

¹¹ E. Kimball, A. Vaccaro, N. Tissi-Gassoway, S.D. Bobot, B.M. Newman, A. Moore, P.F. Troiano (2018), *Gender, Sexuality, & (Dis)Ability: Queer Perspectives on the Experiences of Students with Disabilities*, *Disability Studies Quarterly*; <https://dsq-sds.org/index.php/dsq/article/view/5937/4907> [dostęp: 23.02.2024].

For the study, we used theoretical sampling (Charmaz, 2014) to find a diverse pool of participants. Theoretical sampling is a form of purposive sampling, which seeks to identify participants who can best illuminate the phenomenon under study rather than using probabilistic methods. In this case, the theoretic sampling sought to garner participants who identified as college students with disabilities; who had diverse majors, class years, and other social identities (e.g., gender, class, sexuality); and who were willing to share their perspectives on purpose development. (...) Before beginning the interview, we asked students to complete consent and demographic forms.

Kolejny fragment z koncepcji badań „autorstwa” Kijaka (2022: 41):

Co ważne, zamiast sztucznego dzielenia narracji na kategorie lub tematy, przedstawiono rozszerzone narracje **trzynastu osób z niepełnosprawnością** osób, aby uchwycić ich sposób rozumienia, myślenia na temat płci i seksualności. Analizy narracji ujęto w kontekście czterech kontynuacji queer. Po pierwsze, określono kontinuum queerowe, które wahało się od perspektyw czysto abstrakcyjnych (np. coś o tym słyszałem/ałam) do wysoce spersonalizowanych (np. coś co stosuję w moim życiu). Drugim kontinuum była performatywność queer, która odzwierciedlała heterogeniczny sposób, w jaki osoby badane wprowadzały queer w swoim zachowaniu. Inaczej, na ile utożsamiali się z perspektywą queerową (od nie utożsamiam się do pełnego utożsamienia). Trzecie kontinuum reprezentowało zakres rozumienia własnej seksualności i angażowanie się w osobiwą performatywność seksualną, na przykład od rozumienia określenia „gej” do przyjmowania pełnej tożsamości bycia osobą homoseksualną, od uznania siebie za osobę seksualną do rozmów o zabawkach seksualnych i stosowanych w seksie udogodnieniach, od przyjęcia płci do jej zakwestionowania. Teoretycy crip argumentują, że sprawność fizyczna czy intelektualna jest obligatoryjną siłą w społeczeństwie i wzmacnia obowiązkową heteroseksualność (McRuer, 2006). W związku z tym zwrócono uwagę na sposób, w jaki osoby badane mówiły o pokrywaniu się, podobieństwach i różnicach między swoimi tożsamościami seksualnymi, płciowymi i niepełnosprawnością a oczekiwaniami społecznymi. Czwarte kontinuum, zwane przecięciem/interseksjonalnością, ukazywało różnice w skłonności osób badanych do przyjmowania queerowych i cripowych tożsamości i angażowania się w nie przy jednoczesnym uznaniu bądź odrzucaniu społecznych dyskryminacji w odniesieniu do seksualności.

Źródło: Kimball i in. (2018):

Instead of artificially chopping student narratives into categories or themes (the norm for qualitative studies), we present extended vignettes **from 12 students with disabilities** to capture the ways they thought about, made meaning of, and performed gender and sexuality. (...) As such, we offer brief analyses of student narratives in the context of four queer continua which are portrayed in Figure 1. First, students expressed understanding and adoption of a range of queer ideals. This continuum involved the range of participant rejection-to acceptance of restrictive gender and sexual norms, binaries, and labels. The continuum of queer ideals ranged from queer perspectives that were purely abstract (e.g., something I read about in class) to highly personalized (e.g.,

something I apply to my life). A second continuum was queer performativity which reflected the heterogeneous ways students enacted queer ideals in their language and behavior. The third continuum represented the range of student understandings of, and concerns about, receiving punishment (Foucault 1978) for enacting queer ideals and engaging in queer performativity. Crip theorists argue that ablebodiedness is a compulsory force in society and reinforces compulsory heterosexuality (McRuer 2006). As such, we paid attention to the ways students talked about the overlaps, similarities, and differences among their sexual, gender, and disability identities. Thus, the fourth continuum, called intersectionality, portrays variations in student propensity to adopt queer ideals, engage in queer performativity, and acknowledge punishments in relation to their single and/or intersecting gender, sexual, and disability identities.

Kijak (2022: 45):

Obserwować możemy różne reprezentacje obaw związanych z opresją społeczną względem ujawnianej tożsamości seksualnej różne poziomy obaw związanych „z karą” (Foucault, 1978) Intersekcjonalność wyjaśnia różnice w skłonności osób niepełnosprawnych do omawiania i/lub refleksji nad własną tożsamością płciową, seksualną i niepełnosprawnością jako przecinających się (Shields 2008).

Źródło: Kimball i in. (2018):

The third continuum represented the range of student understandings of, and concerns about, receiving punishment (Foucault, 1978) The fourth intersectionality continuum explicates variations student propensity to discuss and/or reflect upon their single and/or intersecting gender, sexual, and disability identities as intersectional (e.g., mutually constituting, reinforcing) (Shields 2008)

Kijak (2022: 45):

Po trzecie osoby niepełnosprawne wykazywać mogą różne poziomy gotowości do przyjęcia własnej tożsamości seksualnej, uznania własnej tożsamości za własną i niepowtarzalną, gotowości na przyjęcie „kary” za jej posiadanie. Podczas gdy wcześniejsze badania podkreślały nadrzędny charakter tożsamości osoby niepełnosprawnej (Romer, Louvet 2009), utożsamiając osobę niepełnosprawną jedynie z jej niepełnosprawnością, a do tego niepełnosprawność zdefiniowana była wyłącznie w odniesieniu do normy pełnosprawności. Pełnosprawność stanowi punkt wyjęcia w rozważaniach nad niepełnosprawnością. Daje ramy diagnostyczne, teoretyczne, statystyczne, kliniczne inne, pozbawiając niepełnosprawność czynnego udziału w konstruowaniu normy. Ustalenia w tej książce sprowadzają się do próby opisanego różnorodności niepełnosprawności, normy i pełnosprawności czy seksualności. Określenia, że nie tylko różnice istnieją między trzynastoma badanymi osobami, ale w obrębie każdej badanej osoby w odniesieniu do procesu i tempa, w jakim przyjmowana za własną jest tożsamość seksualna. Dla niektórych osób z niepełnosprawnością niepełnosprawność była kluczowa dla ich zrozumienia płci i seksualności, a dla innych nie. Niektóre osoby z niepełnosprawnością mogą przyjmować restrykcyjne etykiety społeczne i komunika-

ty dla jednej tożsamości społecznej, ale nie wszystkie. Na przykład osoba z niepełnosprawnością może wyrażać akceptację dla płci, ale nadal akceptować normatywne komunikaty o tożsamości seksualnej lub odwrotnie. Warto napisać, że osoby z niepełnosprawnością intelektualną, tak jak osoby pełnosprawne, są zdolne do zakłócania dyskursów normalizujących i opowiadania się za płynnością seksualną, łamaniem binariów, odrzucaniem etykiet. Oczywiście większość zakładać będzie nadal utrwalony dyskurs normalizacyjny, nad czym oczywiście mogą jedynie ubolewać.

Źródło: Kimball i in. (2018):

Variations among the four continua suggest students exhibited different levels of readiness to adopt queer ideals, enact queer performativity, experience punishment, or consider intersectionality. While prior research has emphasized the superordinate nature of disability identity (Rohmer, Louvet 2009), our findings demonstrated that there were not only differences among the 12 students, but within each student in regard to the process and pace at which they made meaning of queer ideals, performativity, punishments, and intersectionality. For some students that meant that disability was central to their understanding of gender and sexuality and for others it did not. (...) (...) Our data show that although students may have adopted some queer theoretical ideals (e.g., fluidity, breaking binaries, rejecting labels), many simultaneously perpetuated normalizing discourses.

Kijak (2022: 46):

Odkrycia te nie są zupełnie zaskakujące, biorąc pod uwagę totalizującą naturę systemów normatywnych, w których nawet ci, którzy starają się oprzeć swojej logice lub uciec od niej, są nią również związani. Zasadniczo narracje uczestniczące sugerują złożony pogląd na „dziwactwo świata” – osoby z niepełnosprawnością czasami zakłócają, a niekiedy utrwalają dyskursy normalizacyjne. Nawet ci, którzy reprezentują odmienne lub większościowe tożsamości seksualne, również używają opresyjnego języka, przyjmują restrykcyjne etykiety, odzwierciedlające akceptację restrykcyjnych norm.

Źródło: Kimball i in. (2018):

These findings are not altogether surprising given the totalizing nature of normative systems, wherein even those who seek to resist or escape their logic are also bound by it. In essence, participant narratives suggest a complex view of queering the world—with students sometimes disrupting and perpetuating normalizing discourses simultaneously. Even participants who exemplified queer ideals also used oppressive language, adopted restrictive labels, conflated gender and sex terms, and participated in behaviors that reflected an acceptance of restrictive norms.

Wgląd w poddane porównaniu teksty pozwala sądzić, iż w książce „Crip sex” trudno mówić jedynie o pominięciu, zapomnieniu czy niewłaściwym opisie „cytowanych” źródeł, ale są tu najwyraźniej celowe, przemyślane, intencjonalne przekształcenia publikacji oryginalnych, mające na celu uwiarygodnienie własne-

go ich autorstwa przez R. Kijaka: np. zmiana określeń z „niepełnosprawność” na „niepełnosprawność intelektualna”, „korekta” liczby osób badanych z dwunastu na trzynastu badanych, drobne pominięcia – „niepotrzebnych”/nieistotnych – z punktu widzenia monografii Kijaka fraz z tekstu oryginalnego, natomiast dodanie wtrąceń własnych, wiążących się choćby ze specyfiką „badanego” środowiska.

Innym przykładem analogicznej ingerencji w tekst źródłowy jest próbka danych badawczych przedstawionych jako własny materiał empiryczny, odnoszący się do postaci badanego Michała, który Kijak poddaje „autorskiej” analizie i interpretacji. Okazuje się jednakże, iż mówi on w języku i pojęciach Anny Łebkowskiej (2011), niejako manipulując narracją z jej artykułu:

Kijak (2022: 98):

„a ciało ładne, ono ładne jest, nie mało chodzić i mówić, a teraz pręży się i tańczy!” Ciało, na co już od dość dawna zwraca się uwagę, jest kreowane i konstruowane przez kulturę, przez dyskursy instytucjonalne, przez sposoby przedstawiania, mówienia, zarządzania, innymi słowy: konstrukty kulturowe nakładane są na ciało. I w tym znaczeniu ciało osób niepełnosprawnych powinno być w kulturze dostępnej nieobecne. Michał wymyka się temu porządkowi, jego ciało jest nie tyle widoczne co wyzwolone. Obiektem jest dzisiaj ciało uzależnione od wielu systemów, opisane przez wiele dyskursów, jednocześnie wykreowane przez dyskurs medyczny, polityczny, religijny, przez konkretne ideologie. Ciało uzależnione od systemów społecznych i systemów władzy, ujmowane poprzez konstrukty płci kulturowej.

Łebkowska (2011: 6):

Zarazem ciało – na co już od dosyć dawna zwraca się uwagę – jest kreowane i konstruowane przez kulturę, przez dyskursy instytucjonalne, przez sposoby przedstawiania, mówienia, zarządzania itd.; innym i słowy: konstrukty kulturowe nakładane są na ciało. Otóż takie właśnie pytania stały się obecnie głównym przedmiotem dociekań kulturowych, także literaturoznawczych. Obiektem badań jest bowiem dzisiaj ciało uzależnione od wielu systemów, opisane przez wiele dyskursów jednocześnie: wykreowane przez dyskurs medyczny, polityczny, religijny, przez konkretne ideologie; ciało uzależnione od systemów społecznych i systemów władzy, ujmowane poprzez konstrukty płci kulturowej właściwe dla danych społeczności (i to w wymiarze zarówno historycznym jak i geograficznym).

Jeśli chodzi o zręby teoretycznych rozważań, R. Kijak sięgnął po publikacje wywodzące się z obszaru studiów literackich, studiów kulturowych, teorii literatury, językoznawstwa, krytyki literackiej, teorii teatru czy teorii sztuki. W książce „Crip sex” jawi się zatem m.in. jako znawca (teorii) performansu/performance’u, zwrotu performatywnego, performatyki, cielesności, problematyki ciała jako swobodnego narzędzia/tworzywa w sztuce, gdy(ż) „mówi” przypisywanymi sobie m.in. słowami: Alicji Müller (2017), *Sobątańczenie: między choreografią a narracją*; Moniki Świerkosz (2021), *Niepełnosprawność poza zmysleniem. Reprezentacja, ucieleśnienie*

i strategię „odgapienia się”; ponownie wykorzystuje prace doktorskie M. Dębińskiej (2015) i Anny Król (2020), *Niepełnosprawność, macierzyństwo, opieka. Autonomia reprodukcyjna i doświadczenia macierzyństwa kobiet z niepełnosprawnościami w Polsce*, sięga po teksty Ewy Domańskiej (2007), *Zwrot performatywny" we współczesnej humanistyce*; Konrada Niziołka, Anny Walczak (2021), *Ciało i cielesność – ku doświadcze(a)niu egzystencjalnemu*; Danuty Sosnowskiej (2017), *Niepewność performansu. Kobięcość zamaskowana*; Pawła Sołodkiego (2015), *Rubieże przyjemności. Seksualna niesubordynacja na obrzeżach amerykańskiej kinematografii*; Weroniki Urban (2016), *Granice ciała i cielesnych predyspozycji – przykładem ograniczeń struktury społeczno-kulturowej*; Macieja Dudy (2019), *„Mężczyźni, męskości, niepełnospraw-n/cz-ość. Mainstreamowe wyznania mężczyzn z niepełnosprawnościami w kontekście budowania podmiotowości i wspólnoty*.

Poniżej zaledwie drobne przykłady spożytkowania cudzych publikacji dla potrzeb (skonstruowania) teoretycznej matrycy „własnych” rozważań i interpretacji odnoszących się do danych empirycznych w książce „Crip Sex”. Po raz kolejny ujawniają się intencjonalne ingerencje dokonane w tekstach oryginalnych:

Kijak (2022: 88):

Przychodzi mi na myśl, iż opowieść Adama rozgrywa się gdzieś na rubieżach przyjemności. **Ważnym założeniem tej przyjemności jest jej emergencja, destabilizacja czy wręcz zniesienie rozmaitych dychotomii i ich łączenie za sprawą performatywnej specyfiki przedstawienia określanej m.in. dzięki autopojetycznej pętli feedbacku, co wiąże się z doświadczeniem estetycznym jako doświadczeniem progu tudzież liminalności.** Przypominam sobie w tym miejscu książkę Eriki Fischer-Lichte (2008), która pisała, iż **oprócz dychotomii reprezentacja – obecność, performatywność – semiotyczność, wskazuje ona na inne dychotomie, których redefinicja prowadzić ma do zmiany relacji pomiędzy binarnymi opozycjami, w tym niepełnosprawność – sprawność, seks osoby niepełnosprawnej – seks osoby pełnosprawnej.**

Źródło: Weronika Nowak (2019: 68):

Ważnym założeniem estetyki performatywności jest emergencja, destabilizacja czy wręcz zniesienie rozmaitych dychotomii i ich łączenie za sprawą performatywnej specyfiki przedstawienia określanej m.in. dzięki autopojetycznej pętli feedbacku, co wiąże się z doświadczeniem estetycznym jako doświadczeniem progu tudzież liminalności²⁹⁴. Fischer Lichte, oprócz wskazanych dychotomii (reprezentacja-obecność, performatywność semiotyczność), wskazuje na inne dychotomie, których redefinicja prowadzić ma do zmiany relacji pomiędzy binarnymi opozycjami, w tym: podmiot-przedmiot, estetyczne-etyczne, życie-sztuka, widz-przedstawiający, scena-działanie, znaczenie-działanie, znaczący-znaczoney, materialność-znakowość.

Z repertuaru publikacji anglojęzycznych Kijak wybrał publikacje autorstwa m.in.: Manon J. Smit, Mia Scheffers, Claudia Emck, Jooske T. van Busschbach

i Peter J. Beek (2022), *The Body Experience Questionnaire for adults with mild intellectual disability or borderline intellectual functioning (BEQ-mb): Development and initial evaluation*; Amie O'Shea, Patsie Frawley (2020), *Gender, sexuality and relationships for young Australian women with intellectual disability*; Ruth Bevan, Anna Laws (2019), *Gender Dysphoria and People with Intellectual Disability*; Edward Hall (2010), *Spaces of social inclusion and belonging for people with intellectual disabilities*. To tylko najbardziej wyraziste przykłady „zapożyczeń” Kijaka, w których niejako operując funkcją „kopiuj – wklej”, dokonał przejęcia treści wyżej wymienionych publikacji podając je za własne, a rozmiary „zapożyczeń” wręcz budzą zdumienie. I doprawdy niepodobna uznać je jedynie za przejaw nieprawidłowości w oznaczaniu cytowań czy swoistych zaniedbań w starannym, rzetelnym sporządzaniu przypisów, gdyż wskazują na dokonywane w tekście ingerencje, mające na celu przypisanie sobie ich autorstwa.

W analogiczny sposób postępuje Kijak, by opisać kategorie queer, crip, feministyczne inspiracje teoretyczno-badawcze, problematykę związaną z nieheteronormatywnością. Analizując kontekst studiów/piśmiennictwa poświęconego np. gejom, Kijak w sposób maksymalny eksploatuje również adekwatnie dobrany zestaw tekstów naukowych, które ponadto służą w jego monografii także jako filtry interpretacyjne dla analizy i komentowania danych empirycznych, czyli treści wywiadów z osobami, które autor przedstawia jako „swoich” badanych. W tej puli skopiowanych fragmentów tekstów znaleźli się m.in. autorzy: ponownie M. Duda (2019), W. Urban (2016), *Granice ciała i cielesnych predyspozycji – przykładem ograniczeń struktury społeczno-kulturowej*; P. Sołodki (2015), ponownie M. Dębińska (2015) i inni.

Za przykład niech posłuży fragment:

Fascynacja wstydem pojawia się w tym przypadku równolegle z za interesowaniem teorią Silvana Tomkinsa, amerykańskiego psychologa, twórcy jednej z pierwszych teorii afektów. Według autora Affect, imagery, consciousness, wstyd należy do grupy afektów podstawowych, wrodzonych. Co ważne, nie jest związany z poczuciem winy – poczucie winy zależne jest w większym stopniu od kodów moralnych dominujących w społeczeństwie i jego odczuwanie spowodowane jest zazwyczaj nie tym, kim jesteśmy, lecz tym, co zrobiliśmy (Tomkins 2008). Tylko sytuacja dostarczająca przyjemności, wzbudzająca ciekawość, może wywołać rumieniec. Cieleśna reakcja (rumieniec, odwrócenie oczu, spuszczenie głowy), będąca efektem wstydu, skutkuje z kolei wydzieleniem ciała z otaczającej je przestrzeni (to jeden z momentów, w których najsilniej czujemy swoje ciało) oraz daje szansę na współodczuwanie z tym, przed którym się wstydzimy. „Reakcja na wstyd jest widoczna i zaraźliwa”, pisał Tomkins (2008: 454) Kijak (2022: 161).

Źródłem dla powyżej przywołanego wycinka tekstu jest artykuł autorstwa Magdy Szcześniak, *Tkliwe relacje, perwersyjne lektury. Wprowadzenie do teorii Eve*

Kosofsky Sedgwick z 2015 roku. Porównanie obu fragmentów wskazuje zarówno na wprost „ściągnięte” słowa Szcześniak, ale też modyfikacje w tekście, polegające na usunięciu zbędnych dla monografii „Crip Sex” zdań:

Fascynacja wstydem pojawia się w tym przypadku równoległe z zainteresowaniem teorią Silvana Tomkinsa, amerykańskiego psychologa, twórcy jednej z pierwszych teorii afektów. Według autora *Affect, Imagery, Consciousness*, wstyd należy do grupy afektów podstawowych, wrodzonych. Co ważne, nie jest związany z poczuciem winy – poczucie winy zależne jest w większym stopniu od kodów moralnych dominujących w społeczeństwie i jego odczuwanie spowodowane jest zazwyczaj nie tym, kim jesteśmy, lecz tym, co zrobiliśmy. Wstyd, występujący u dziecka przy pierwszych próbach porozumienia się z nieznanym światem, odgrywa zasadniczą rolę w procesie kształtowania osobowości i relacji intersubiektywnych (Tomkins 2008). „Bez pozytywnych afektów nie ma wstydu: tylko sytuacja dostarczająca przyjemności, wzbudzająca ciekawość, może wywołać rumieniec” (Frank, Sedgwick 1995: 22). Cieleśna reakcja (rumieniec, odwrócenie oczu, spuszczenie głowy), będąca efektem wstydu, skutkuje z kolei wydzieleniem naszego ciała z otaczającej je przestrzeni (to jeden z momentów, w których najsilniej czujemy swoje ciało), oraz daje szansę na współodczuwanie z tym, przed którym się wstydzimy. „Reakcja na wstyd jest widoczna i zaraźliwa”, pisał Tomkins (2008: 454) (Szcześniak 2015: 21).

W odniesieniu zaś do tych partii książki, których treści wiążą się bezpośrednio z problematyką niepełnosprawności intelektualnej, Kijak posłużył się artykułami naukowymi, które ustanowiły nie tylko zasadnicze zręby jego rozważań teoretycznych, ale też stanowią „wyniki badań własnych”, a w części również „zapożyczono” z nich dane empiryczne – przywoływane narracje z wywiadów jakościowych. Dla „wytworzenia” części / niby własnych danych badawczych oraz ich interpretacji do zbioru podstawowych publikacji w „CripSex” zostały wykorzystane fragmenty prac autorów: Lotta Löfgren-Mårtenson (2013), *“Hip to be crip?” About crip theory, sexuality and people with intellectual disabilities*, ponownie publikacja auterek A. O’Shea, P. Frawley (2020), artykuły naukowe autorów: E. Hall (2010), E. Kimball i in. (2018), R. Bevan A. Laws (2019).

Aby zezemplifikować sposób w jaki autor monografii „Crip Sex” (2022: 105) gospodaruje zestawem tekstów dobranych do poszczególnych części książki, można wskazać wycinek z „historii Karoliny”, kobiety z niepełnosprawnością intelektualną, która przedstawiana jest jako jedna z badanych:

Tak sobie pomyślałem, słuchając opowieści Karoliny, że jej ciało staje się **performatywnie zmiennie**. Dzieje się tak dlatego, iż reprezentacja osób pełnosprawnych zarówno otoczenie bezpośrednie Karoliny, jak i jej dalsza rzeczywistość, **uczestniczą w wymyślaniu jej ciała**, a dzieje się to poprzez praktykowanie życia społecznego, które potwierdza jego dyskursywizację. Dyskursy kulturowe normalizują ciało i to poprzez nie

nabiera ono kulturowych znaczeń, a raczej znaczenia, które jemu zostały nadane, wyznaczają jego odbiór i określają formy jego przeżywania.

Przy czym, prawdziwym źródłem tej wypowiedzi jest fragment artykułu Anny Walczak (2021: 16):

(...) jest performatywnie zmienne w swych kulturowych reprezentacjach. W wymyślaniu ciała uczestniczą wszyscy, a dzieje się to poprzez praktykowanie życia społecznego, które „potwierdza” jego dyskursywizację. Dyskursy kulturowe normalizują ciało i to poprzez nie nabiera ono (kulturowych) znaczeń, a raczej znaczenia, które jemu zostały nadane, wyznaczają jego odbiór i wyznaczają formy jego przeżywania.

Przywołany powyżej cytat, odzwierciedlający sposób interpretowania materiału badawczego w monografii Kijaka, służy jako jeden z przykładów odnoszących się do kolejnej kwestii, która wydaje się najbardziej bulwersująca, a dotyczy – chyba tak należy rzecz ująć – fabrykowania materiału badawczego. Jako szczególną bowiem część w monografii „CripSex” Kijak przedstawia tę jej warstwę, która jest pokłosiem performatywnie zorientowanego empirycznego projektu badawczego z udziałem kobiet i mężczyzn z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu głębszym. Lektura tej części dzieła prowadzi do kilku zdumiewających spostrzeżeń, które skłaniają do wyjątkowo przykrych, a wręcz druzgocących, konkluzji. Zdemaskowaniu ulega fakt, że **przynajmniej części tych badań** Kijak nie przeprowadził, a w każdym razie sprawiają one wrażenie, że nie miały miejsca w rzeczywistości” i/lub ich fragmenty zostały przejęte z publikacji innych badaczy. Tym samym wiarygodność całości przedsięwzięcia badawczego wydaje się znacząco umniejszona, a nawet zakwestionowana, zwłaszcza wówczas, gdy sięgnąć po argument, iż płaszczyzna teoretyczno-metodologiczna monografii „CripSex”, również nie jest oryginalną, autorską propozycją, lecz konstruktem powstałym w wyniku przejęcia określonych partii publikacji naukowych zarówno z obszaru przedmiotowego literatury rodzimej, jak i spoza jej kręgu – wyzyskując dorobek akademików z Wielkiej Brytanii, Szwecji czy Stanów Zjednoczonych Ameryki. Kolejną przesłanką podającą w wątpliwość autentyczność/prawdziwość (rzeczywistej realizacji) poczynań badawczych jest kwestia dotycząca (udziału) badanych będących osobami z niepełnosprawnością intelektualną. Sposób bowiem w jaki wypowiadają się respondenci Kijaka, o czym zaświadczały cytowane fragmenty narracji (z wywiadów), wzbudza kontrowersje. Dla pedagogów specjalnych – badaczy czy praktyków, którzy doświadczają kontaktów i relacji z osobami dorosłymi z głębszą niepełnosprawnością intelektualną (np. będących w rolach podopiecznych, pracowników wspieranych), zastanawiająca jawi się kompetencja komunikacyjna jaką prezentują badane osoby. Uzasadnione wątpliwości wzbudza zdolność do wypowiadania się oraz zauważalna łatwość, swoboda w dokonywaniu swojego wglądu w siebie i autorefleksja, w połączeniu z ekspresyjnością

werbalizowania skomplikowanej materii, która była przedmiotem rozpoznawania. A więc m.in. seksualność, tożsamość płciowa/seksualna, świadomość własnej nieheteronormatywności i jej (wy)artykułowanie (np. Beata, osoba z zespołem Downa, Marian(na) manifestujący/a na różnych płaszczyznach swoją transseksualność), czy w ogóle snucie narracji o sobie, z wielością niuansów i wręcz zaskakującą drobiazgowością (np. Karolina). Nie ujmując w żadnej sposób podmiotowości i godności osób z niepełnosprawnością intelektualną, jednak mając na uwadze realne doświadczane przez nie ograniczenia i utrudnienia – a zwłaszcza te, odnoszące się do sfery komunikowania (się) / zdolności do werbalizowania własnych myśli, odczuć, przeżyć, sądów, z dużą rezerwą i sceptycyzmem odbiera się płynność rozmowy/dialogowania, śmiałość, bezpośredniość, a zarazem precyzję komunikatów werbalnych, wyrażanych z rzutkością i polotem. Podejrzliwość budzi również demonstrowany brak skrępowania, swoboda i spontaniczność zachowań, nieuzewnętrznianie wycofywania się badanych, obserwowane (często) na początkowych etapach obecności badacza w polu badań. Przecież w momencie nawiązywania relacji badawczej/ tworzenia kontekstu badawczego – respondenci byli obcymi dla badającego, a ten pozostawał dla nich postacią spoza kręgu zaufanych, wobec których można się otworzyć i w krótkim czasie od wzajemnego (za)poznania, opowiadać o intymnych, drażliwych, osobistych, a przy tym dość skomplikowanych kwestiach, jakie przynależą do sfery intymności, seksualności, płciowości, tożsamości oraz ich uwikłań natury biograficznej czy społecznej.

Kontynuując wątek (postaci) badanych, w dalszej części artykułu pokazane zostaną próbki materiału empirycznego z badań Kijaka, które budzą wątpliwości co do ich autentyczności albo sugerują, iż zostały „wykreowane” za pomocą „zapóżywania” z badań innych osób i/lub nawet postaci literackich, będących bohaterami powieści (prozatorskich). Pierwsza z postaci przedstawionych przez Kijaka to Sonia. Autor podaje, iż badana mieszka w Warszawie. Jednak wątpliwość w to czy Sonia w ogóle jest realną, istniejącą osobą wynika stąd, iż jej postać (w części) została skonstruowana z przejęcia fragmentów narracji trzech kobiet z niepełnosprawnością intelektualną: Hayley, Ginette i Neslihan, z którymi wywiady jakościowe przeprowadziły australijskie badaczki A. O’Shea, P. Frawley (2020). Snując historię Soni Kijak (2022: 73), pisze:

Sonia była zadowolona ze swojego wyglądu. Jej ubrania i dodatki były jednym ze sposobów, w jaki wyrażała się jako kobieta i pokazywała innym swoją kobiecość. Opisała biżuterię, którą nosiła każdego dnia, aby „czuć się dobrze”:

„Jeśli nie mam zegarka na nadgarstku, czuję się goła. To samo dotyczy moich opasek na rękę. Lubię mieć założone bransoletki. Jeśli nie mam swoich pierścionków, czuję się źle”.

Te akcesoria odzwierciedlały, jak Sonia mogła czuć się jako kobieta i jak chciała to zaprezentować innym. Dokonując wyboru tego, w co się ubiera, Sonia odwoływała się do dyskursów dotyczących płci, mody i kobiecego wyglądu.

Tymczasem w artykule badaczek A. O'Shea i P. Frawley tymi słowami mówi badana Hayley:

Hayley was happy with her appearance. Her clothes and accessories were one way in which she expressed herself as a woman and displayed her femininity to others. Here, Hayley described the jewelry she wore each day to 'feel right':

If I don't have a watch on my wrist, then I'll feel bare. And same with my wristbands. I like to make sure I got my bracelets on. If I don't have my rings, then I feel not right. So I always make sure that I've got a good set of things on: three rings on one hand and two rings on one hand and then a watch and then another bracelet, so I feel myself.

Her accessories reflected how Hayley could 'feel herself' as a woman and how she wanted to present that to others. When making choices about what she would wear, Hayley drew on discourses of gender, fashion and feminine appearance (...) (O'Shea, Frawley 2020: 667).

W innym miejscu „CripSex” postać Soni buduje narracja Ginette – kobiety również badanej przez A. O'Shea, P. Frawley (2020). Sonia „mówi”, a kolejno Kijak „poddaje” jej wypowiedź interpretacji:

Mam chłopaka. Nazywa się Łukasz i nazywa mnie swoją dziewczyną. Czasami go widuję. Nie dzwonię do niego przez telefon, ponieważ mama mówi, że mi nie wolno, więc korzystam z Facebooka. Czasami pojawia się na moim Facebooku, rozmawia ze mną online. Powiedziałam: „Jak się masz?”, a on powiedział: „Nic mi nie jest”. Jest przyjazny, przystojny i miły.

Opis Łukasza przez Sonię odnosił się do kilku pożądanых cech, które są cenione w związku. Daje również wgląd w to, co oznaczało dla niej bycie dziewczyną w ich okazjonalnych kontaktach osobistych i online. Wydawało się, że Sonia napotkała pewne przeszkody w swoim związku z Łukaszem i nie podała powodów takiego stanu rzeczy. Sonia przyznała, że jej matka nie chce, aby rozmawiali przez telefon. Nie rozwijała tego aspektu swojej historii, lecz wspomniała, że łączą się za pomocą Facebooka, prawdopodobnie omijając zakaz matki. Sonia nie docenia, jak matka czuje się w związku z ich relacją. Zamiast tego historia Soni zaczyna się od potwierdzenia jej roli jako dziewczyny Łukasza w jego i jej oczach (Kijak 2022: 76–77).

W oryginalnym tekście wypowiedź Ginette i jej interpretacja przez australijskie badaczki wygląda tak samo (a wystarczy wysiłek przetłumaczenia tekstu za pomocą choćby internetowego narzędzia do translacji, aby przekonać się, iż treść porównywanych wypowiedzi jest analogiczna):

I have a boyfriend; his name is Simon and he calls me his girlfriend. I see him sometimes. I don't call him up on the phone because Mum says I'm not allowed to, so I use Facebook. Sometimes he comes on my Facebook, talks to me online. I said, 'How are you?' and he said, 'I'm fine'. He is friendly and good looking and a nice person.

Ginette's description of Simon referred to several desirable traits that are valued in a relationship. It also provides an insight into what being a girlfriend meant for her, in their occasional contact in person and online. Ginette seemed to face some obstacles in her relationship with Simon and while, as with Mandy, the reasons for this are not given, Ginette acknowledges that her mother does not want them speaking on the telephone. She did not dwell on this aspect of her story, but instead mentioned that they connect using Facebook, presumably circumventing her mother's disavowal of the telephone while still able to maintain the relationship. How her mother feels about their relationship is not acknowledged; instead, Ginette's story begins by validating her role as Simon's girlfriend in his and her eyes (O'Shea, Frawley (2020: 661–662).

W dalszej części narracji Soni jej wypowiedź powstała z przejęcia fragmentu wywiadu z Neslihan. Kijak (2022: 76) „cytuje materiał z wywiadu” z Sonią oraz „omawia go i komentuje”:

Ostatnio czekałam na niego długo. Miał być na Facebooku, ale go nie było, czekałam cały czas na niego. Lubię z nim rozmawiać i on mi mówi piękne słowa. (...) Widziałam go na PKS ostatnio, w zeszłym tygodniu, on tam był. A potem, kilka tygodni temu, widziałam go w sklepach, był tam z mamą, więc po raz pierwszy spotkałam jego mamę...

Jego mama wie, że on mi dał pierścionek zaręczynowy, ale ona nie nazywa tego tak, tylko mówi, że my mamy pierścionek przyjaźni, a on nie jest tylko przyjacielem, on mój mężczyzna jest.

Źródło: A. O'Shea, P. Frawley (2020: 662):

He hasn't been sending it to me, so I've been sending it to him lately... but he hasn't replied yet because he's out and he can't reply... (...) I saw him at the train station last week; he was there. And then a couple of weeks ago I saw him at the shops; he was there with his mum, so I met his mum for the first time...

Od tego miejsca „narrację” Soni – w książce Kijaka – „przejmuje” Mandy, trzecia z kobiet z niepełnosprawnością intelektualną, która w wywiadzie przedstawia stanowisko swojej mamy wobec jej związku z mężczyzną:

...She knows that we're slightly engaged but she doesn't accept it. She just wants to treat it as boyfriend-girlfriend thing. To say that my engagement ring is a friendship ring (O'Shea, Frawley 2020: 663).

Kijak „interpretuje wypowiedź Soni”, używając do tego celu adekwatnego fragmentu z eksploatowanego przez siebie artykułu autorstwa A. O'Shea i P. Frawley (2020, 663) i tłumaczy go na język polski:

Najwyraźniej Sonia chciała być postrzegana jako naręczona, podczas gdy matka Łukasza nie chciała zaakceptować statusu związku. Chociaż nie zaprzeczała temu całkowicie, podjęła kilka prób obniżenia wartości związku. Pierścienek zaręczynowy Soni został przemianowany na pierścienek „przyjaźni” (Kijak 2022: 77).

W oryginale odczytać można tożsamą treść, zmianie uległy jedynie imiona kobiet:

Clearly, Mandy wished to be engaged, while her mother did not want to accept her relationship status. Although not disallowing it entirely, she had made several attempts to negate or downgrade the relationship. Mandy's engagement ring was renamed a 'friendship' ring, and her fiancé was treated as her 'boyfriend' (O'Shea, Frawley 2020: 663).

W konkluzjach Kijak (2022: 77–78) stwierdza:

W przeciwieństwie do bezpłciowych sposobów, w jakie kobiety z niepełnosprawnością intelektualną są przedstawiane, historia Soni pokazała, jak jej życie było głęboko uwarunkowane płcią. Doświadczenia Soni opisuje poszukiwanie własnej seksualności i charakteryzuje je opisami przyjemności, których brakuje w wersji seksualności najczęściej dopuszczanej dla osób z niepełnosprawnością intelektualną. Jej historia przypomina nam o zrobieniu miejsca dla wszystkich form seksualności i ekspresji płciowej, a nie jako drugiej warstwy lub dodatku do polityk i procedur seksualnych, ale wplecione w materię jej życia.

Należy podkreślić, że przejęty przez Kijaka fragment z konkluzji australijskich badaczek nie jest „jedną całością”, lecz tworzą go „skompilowane” zdania, „pobrane” z różnych miejsc, z dwóch stron tekstu:

In contrast to the genderless ways in which women with intellectual disabilities are often known, the women's stories showed how their lives were richly and deeply gendered (O'Shea, Frawley 2020: 668).

(...) Her story reminds us to make space for all forms of sexuality and gender expression, not as a second tier or 'add on' to sexuality policies and procedures but, as Triska (2018, 85) describes it, woven into the fabric of both research and practice O'Shea, Frawley 2020: 669).

Wymieniona powyżej Hayely oraz fragmenty jej narracji interpretowane przez A. O'Shea, P. Frawley, staje się także w książce „CripSex” „badaną” przez Kijaka Kingą. Poniżej egzemplifikacja przemiany Hayley w Kingę:

Kijak (2022: 170):

No, tak, jestem rzadką dziewczyną, nie jak prawdziwa dziewczyna – dziewczęca. Jestem trochę jak chłopczykowa dziewczyna. Lubię nosić dżinsy, czarną koszulę i buty do skateboardingu. Ubieram się w spódnice i sukienki, i tak dalej, ale w inne dni po prostu nie jestem. Mama mówi mi, jak tu przychodzi do mnie, że powinnam założyć

dżinsy na biodra. Nie! Noszę dżinsy na biodrach, bo taka jest teraz moda – na biodrach! Ale nieraz noszę spodnie chłopakowe i wkładam skarpetkę w majtki, jakbym miała penisa. Mojemu bratu tak wystawało w spodniach.

Źródło: O’Shea, Frawley (2019: 667):

I’m a rare girl, not like a real girl-girl-girl-girly girl. I’m sort of like a tomboy kind of girl. I like to be in jeans and black shirt and skate shoes. I do dress up in skirts and dresses and that, but then other days I’m just not. ...Mum says that I should wear my jeans over my hips. No! I wear my jeans on my hips ‘cos that’s the fashion now – it’s ON the hips!

Interpretując zaś wypowiedź Kingi jako „swojej badanej” Kijak (2022: 171) pisze:

W działaniach Kingi samo jej ciało stało się miejscem oporu, gdy na nowo konfigurowała dyskursy płciowe, które narzucały idee „odpowiedniego” kobiecego wyglądu. Kinga dosłownie „uksztaltowała” swój wygląd, pozycjonując się na różne sposoby między „prawdziwą dziewczęcą dziewczyną” a „dziewczyną w typie chłopczykowym”, głównie bliżej tej ostatniej. Wiedziała, jak osiągnąć tę równowagę i opierała się próbom matki, by ukształtować ją inaczej.

Ta interpretacja jest wiernym tłumaczeniem fragmentu wywodu australijskich badaczek:

In Hayley’s actions, her body itself became a site of resistance as she reconfigured the gendered discourses that imposed ideas of ‘suitable’ feminine appearance. Hayley literally ‘fashioned’ her appearance, positioning herself variously between ‘real girly girl’ and ‘tomboy kind of girl’, mostly closer to the latter. She knew how to achieve this balance and resisted her mother’s attempts to shape her otherwise (O’Shea, Frawley (2020: 668).

Oto kolejna „próbka” z książki Kijaka (2022: 171), w której „badana” przez niego Kinga mówi słowami Hayley:

Kinga pozytywnie doświadczyła siebie jako kobiety w swojej seksualności i pod tym względem jest „rzadką dziewczyną”, dobrze radziła też sobie ze swoją chłopięcością, z którą się utożsamiała. Poczucie seksualności Kingi ewoluowało i opisywała swoją seksualność za pomocą szeregu określeń określających tożsamość, w tym: „wesoły”, „lesbijka”, „nie wiadomo co”, „chłopak i dziewczyna w jednym”.

Źródło: O’Shea, Frawley (2020: 668)

Hayley also positively experienced herself as a woman in her sexuality, and in this respect she is ‘a rare girl’ in the literature. Hayley’s sense of her sexuality was evolving and she described her sexuality using a range of identity terms including ‘gay’, ‘lesbian’, ‘confused’ or ‘gay or straight or bi’.

Podobnie jak w egzemplifikacjach zaprezentowanych we wcześniejszej części artykułu, tak i w tych Kijak „zapożycza” z publikacji badaczek australijskich nie

tylko dane empiryczne, ale również – adekwatne dla badanych kobiet z niepełnosprawnością intelektualną – interpretacje dotyczącego ich materiału empirycznego. Oba poniżej zestawione ze sobą fragmenty różnią się jedynie „podmienionymi” imionami badanych:

Kijak (2022: 171):

Gdzie indziej w dyskursach dotyczących osób z niepełnosprawnością panuje szczególne milczenie na temat przyjemności seksualnej lub satysfakcji, co Tepper (2000: 283) nazwał „brakującym dyskursem przyjemności”. W tym fragmencie Kinga przedstawia się jako kobieta seksualna, opisując przyjemność, której doświadczyła. Podobnie jak jej wygląd, seksualność dostarczała Kindze przyjemności i radości, co można odczytać jako opór wobec usuwających przyjemność i aseksualnych wpływów dyskursów związanych z niepełnosprawnością intelektualną. Roszczenie Kingi i prawo własności do jej seksualności było wręcz aroganckie i kontrastowało z ograniczonymi tożsamościami, które są nadal w dużej mierze sankcjonowane i udostępniane osobom z niepełnosprawnością.

Źródło: O’Shea, Frawley (2020: 668):

Elsewhere, there is a particular silence on sexual enjoyment or satisfaction in discourses around people with disabilities; what Tepper (2000: 283) called the ‘missing discourse of pleasure’. In this excerpt, Hayley presents herself as a sexual woman, describing the pleasure she experienced. Like her appearance, sexuality provided Hayley with pleasure and enjoyment, which can be read as resistance to the pleasure-removing and asexualising influences of intellectual disability discourses. Hayley’s claiming and ownership of her sexuality stands in contrast to the limited and heterosexual identities that are still largely sanctioned and available to people with disabilities (Gill 2015).

Wywiady jakościowe, wraz z ich wnikliwą analizą osadzoną w kontekście wybranych przez A. O’Shea i P. Frawley (2020) koncepcji teoretycznych, jawią się nadzwyczajnie wyeksploatowanym rezerwuarem dla „własnego” materiału empirycznego Kijaka. Do tego stopnia, że dwukrotnie wymieniana już powyżej Hayley – „używająca” głosu Soni i Kindze, w książce „CripSex” staje się także „badanym” Adamem, który w wywiadzie z Kijakiem (2022: 80) „mówi”:

Nie całowałem dziewczyny, a gdy pierwszy raz to się stało, jej usta były miękkie, inne niż usta faceta. Dostałem gęsiej skórki i motyli. To było dobre uczucie, przyjemne w pewnym sensie i dawało tę ciepłą iskrę, tak, jak kiedy po raz pierwszy się z kimś spotykasz, dostajesz to ciepłe uczucie w żołądku. Coś w tym stylu. Całowałem dziewczyny. Wolę zdecydowanie dziewczyny.

Tymi samymi słowami wypowiada się badana przez A. O’Shea i P. Frawley (2020: 668) Hayley:

I’d never kissed a girl. Her lips were more softer than the guy’s. It gave me goose bumps and butterflies. It was a good feeling, nice in a way and it sort of gave that

warm spark, like when you first meet someone you get this warm fuzzy feeling in your stomach. Sort of like that. I've kissed boys, but it's different kissing a girl.

Pierwowzorem dla Adama, w równym stopniu co Hayley, jest Kristian – mężczyzna z niepełnosprawnością intelektualną, respondent w badaniach L. Löfgren-Mårtenson (2013). Oto zestawienie dwóch fragmentów tekstu: z książki Kijaka oraz z artykułu szwedzkiej badaczki:

Kijak (2022: 80):

Adam wspominał, że jego rodzice specjalnie wskazali mu odpowiednie dziewczyny, z którymi mógłby się spotykać. Ponadto musiał pytać rodziców, czy mogą być razem.

Cóż, zawsze można ich zapytać, jej rodziców, czy jej wolno. Moja dziewczyna mieszkała w domu, a potem trzeba było zapytać rodziców... I wiem, ile ma lat... Ale tego nie wiem... Ale... musi mieć... dziewiętnaście lat. Nie ma znaczenia, jeśli jest trochę inaczej.

L. Löfgren-Mårtenson (2013: 113):

A young man, Kristian, says that his parents have specifically indicated appropriate girls for him to associate with. Furthermore, he must ask the girl's parents if they can be together. Kristian explains (12, p. 113):

Well, one can always ask them... her parents... if she is allowed. My girlfriend lived at home, and then you had to ask the parents... And know how old she is... but I don't know that... But... she must be... nineteen. It doesn't matter if it's a little different.

Kijak nie poprzestaje wyłącznie na (częściowym) „skonstruowaniu” postaci Soni, ale, co zostało już pokazane, korzysta także z tych części artykułu badaczek z Australii, w której dokonują one analizy i interpretują zarejestrowany materiał empiryczny, gruntując ponadto dyskusję w określonych ramach teoretycznych. W książce Kijaka (2022: 76 i n.) znajdziemy zarówno dokładnie te same dane badawcze – ukazane jako własne narracje badanych osób z niepełnosprawnością intelektualną, jak i „autorski” namysł analityczno-interpretacyjny oraz komentarze do (rzekomo) samodzielnie przeprowadzonych wywiadów. Analogiczny mechanizm (obok „tworzenia” części danych empirycznych), czyli związany z wysiłkiem analizy i interpretacji, dotyczy postaci Adama – w tym miejscu mamy do czynienia z przejęciem partii tekstu z artykułów M. Dudy (2019) oraz W. Urban (2016), które posłużyły Kijakowi do snucia „własnych” uzasadnień, dotyczących odczytania danych empirycznych, „zgrupowanych” w trakcie „wywiadów” z Adamem. Dokumentuje to wybrany przykład:

Kijak (2022: 85):

Właściwie to próby rozbicia ramy, normatywnych oczekiwań organizujących sferę cielesności. Adam napotyka na opór ze strony granic obowiązującego dyskursu, wyznaczającego punkty orientacyjne, zarówno dla jego seksualności, jak i cielesności, nadają-

cego im jednoznaczny gorset znaczeniowy, zapobiegającego poszerzeniu tego, co akceptowalne, zauważalne, konieczne. Z tego względu możliwości interpretacji zostają ograniczone do wzorca opartego na binarnym podziale na dwie przeciwstawne płcie, na sprawnych i niesprawnych, na atrakcyjnych i brzydkich, na potrzebnych i zbędnych. Każde odstępstwo od matrycy staje się pozanormatywną seksualnością, która z uwagi na swoje właściwości, przecząc ładowi, zostaje wypchnięta poza schemat. Normatywność znów nadaje sens, wypaczony, straszny, bezwzględny. Wyznacza zakres uporządkowania, tworzy szeroko zakreśloną ramę interpretacyjną, decydującą o sposobie rozumienia seksualności, a w konsekwencji rzutującą na wymogi i ograniczenia stawiane ciału.

Źródło: Urban (2016: 3)

Próby rozbicia ramy, oczekiwań normatywnych organizujących tę sferę, napotykają na opór ze strony granic obowiązującego dyskursu. Jednocześnie wyznaczone punkty orientacyjne, zarówno seksualności jak i cielesności, nadają jednoznaczny gorset znaczeniowy, zapobiegając poszerzeniu tego, co akceptowalne. Z tego względu możliwości interpretacji zostają ograniczone do heteroseksualnego wzorca opartego na binarnym podziale na dwie, przeciwstawne płcie. Każde odstępstwo od heteroseksualnej matrycy staje się pozanormatywną seksualnością, która z uwagi na swoje właściwości, przecząc ładowi, zostaje wypchnięta poza schemat. Konkludując, normatywna heteroseksualność wyznacza zakres uporządkowania, tworzy szeroko zakreśloną ramę interpretacyjną, decydującą o sposobie rozumienia seksualności a w konsekwencji rzutującą na wymogi i ograniczenia stawiane ciału

W książce „CripSex. Ekspresje seksualne osób z niepełnosprawnością intelektualną” wiele wskazuje, że Kijak nie tylko wytwarza, by nie powiedzieć „wymyśla” postaci badanych, a w każdym razie część ich samych oraz ich historie, ale również, na użytek „własnych wywiadów”, „tworzy” miejsca badań, ich otoczenie, a niekiedy, w sposób zupełnie zdumiewający odtwarza (rzekome) lokalizacje, w których zamieszkują badani (w tym także ze swoimi rodzinami). Jako przykłady mogą posłużyć opisy pola badań/środowiska spotkań w terenie, w których miały przebiegać wywiady np. z Marian(em)/(ną), Karoliną, Bartkiem czy Miłoszem.

Postać Miłosza jest w tym wypadku szczególna i wydaje się stanowić częściowe potwierdzenie trudnego do przewyciężenia odczucia towarzyszącego lekturze monografii „CripSex”, iż w prezentacji postaci badanych, w opisach miejsc ich życia oraz związanych z nimi kontekstów sytuacyjnych, mamy do czynienia z konstruowaniem scen i narracji, okoliczności i zdarzeń w sposób podobny, w jaki tworzone są podczas pisania scenariuszy, kryminałów, narracji charakterystycznej dla niewyszukanej/niewybrednej literatury, tudzież tekstów tworzonych dla wprawy przez uczestników kursów czy warsztatów pisarskich, bądź innych rodzajów pisarstwa, niejako „na zamówienie”. Kijak tworzy nad-

zwyczajnie drobiazgowo „raporty”, zawierające niezwykle bogate deskrypcje okoliczności towarzyszących badaczowi w terenie. Wielość szczegółów i dostrzeżonych w polu badań niuansów zdumiewa wyrafinowaniem, a ich opis jawi się wręcz misterny i finezyjny – co jednak wydaje się dość wątpliwą praktyką w sporządzaniu notatek terenowych przez badaczy etnografów. (Nie) dziwi zatem fakt, gdy „internetowy research” dokonywany w odniesieniu do losowo wybranej i „wrzuconej” do wyszukiwarki Google frazy „pobranej” z monografii „CripSex”, prowadzi do następującego odkrycia w odniesieniu do opisu (kontekstu) spotkania z badanym Miłozem:

Miłosz **stał w drzwiach** łazienki **ubrany w lekką** koszulę, teraz poplamioną od wody, **luźne spodnie i brązowe, zamszowe mokasyny założone na bosą stopę**. **Był jakby nieobecny, ale trwało to ułamek sekundy**. Oglądając swoje paznokcie, spojrzal z powrotem w moją stronę i powiedział – wczoraj u niego byłem! (Kijak 2022: 136).

Źródło tego fragmentu to Blog Pisarska Przygoda, gdzie blogerka Alina Krzemińska dostarcza m.in. narzędzi pisarskich, ze wskazówką, jak napisać scenę:

Kochanie, wychodzę, daj mi tę listę – Robert **stał w drzwiach** kuchni **ubrany w lekką** skórzaną kurtkę, **luźne spodnie i brązowe zamszowe mokasyny ubrane na bosą stopę**. Nadia odwróciła wzrok utkwiony dotąd gdzieś na dalekim wzgórzu widocznym przez okno ich domku i przez chwilę wpatrywała się w swojego męża. **Była jakby nieobecna, ale trwało to ułamek sekundy**¹².

W książce Kijaka Miłosz jest osobą biseksualną, mieszka w jednym z domów pomocy społecznej, w którym zrealizowany był wywiad z mężczyzną. Jednak opis pokoju Miłozsa został „zainspirowany” wyglądem/wystrojem wnętrza kawiarni w Nowym Yorku, o której historii i związanych z nią, znaczących dla emancypacji środowiska gejów, zdarzeń pisze Joanna Krakowska (2019). Z jej artykułu zresztą Kijak „zapożyczył” kilka fragmentów – można by zatem ulec wrażeniu, że autor wraz z „badanym” Miłozem przenoszą czytelnika w klimat „queerowej awangardy nowojorskiego «Caffe Cino»”, do lokalu sprzed około sześćdziesięciu lat, co dokumentuje materiał w tabeli z konkordancją na str. 126¹³.

Co więcej, Miłosz, we fragmencie (ponoć) przeprowadzonego z nim przez Kijaka wywiadu, wypowiada się słowami **bohaterki** z debiutanckiej, a zarazem pierwszej w Polsce książki queer autorstwa Agnieszki Kłos z 2007 roku, zatytułowanej *Całkowity koszt wszystkiego*. Bohaterka powieści staje się w „Crip sex” Miłozem, który „mówi”:

¹² <https://www.pisarskaprzygoda.pl/wiedza-tajemna/narzedzia-pisarskie/jak-napisac-scene/> [dostęp: 22.02.2024].

¹³ <https://miesiecznik.forumakademickie.pl/wp-content/uploads/2023/05/SEX-CRIP-Kijak-Konkordancja-Finalna-9-maja-2023.pdf> [dostęp: 23.02.2024].

Odchyliłem kołdrę, żeby zobaczyć, jakie ma nogi i **zdębiałam**. Miał na sobie białe bokserki, a między nogami kutasa, nie jak u Moniki, tam była muszla. Leżał bokiem w spodenkach. Zdjąłem je z niego. O kurczę, był różowy. Leżał goły na materacu dmuchanym. Miał owłosione nogi i włosy na kutasie. Miał długie paznokcie u nóg, szpony takie, które mnie drapały. Rozkraczył się i przyciągnął moją głowę do kutasa. Odpłynąłem (Kijak 2022: 137).

Warto odnotować, że Kijak, serwując czytelnikowi autorskiej monografii nie przez siebie zgromadzoną tę część materiału empirycznego, podczas „przeróbki” postaci kobiety z prozy A. Kłosa na mężczyznę – jakim jest rzekomo badany Miłosz, nie zadbał, by konsekwentnie we wszystkich miejscach „zapożyczonego” cytatu zmienić zaimki osobowe – obrazuje to powzięty urywek z prawdziwego źródła:

(...) dziewczyna spała twardziej niż ja i wcale nie chciała się obudzić. **Odchyliłam kołdrę, żeby zobaczyć, jakie ma nogi i zdębiałam**. Miałam na sobie białe bokserki, a między nogami kutasa. O kurczę, pomyślałam, tym razem przegięłam. Kutas leżał bokiem w spodenkach. Miał pod sobą jądra i wyglądał jakby płynął na dmuchanym materacu. Miałam owłosione nogi, mimo że goliłam je dwa dni temu. I pazury zamiast paznokci u nóg (Kłós 2007: 155).

Z kolei, wprowadzając czytelnika w kontekst życia „badanej” Karoliny i relacjonując przebieg tego epizodu „badań własnych” zarejestrowanego w etnograficznym raporcie, Kijak (2022: 107) mówi słowami samego Franza Fanona, które (go) cytuje w autorskim artykule D. Sosnowska (2017: 107):

Wkraczałem w świat Karoliny, starając się nadać rzeczom sens, z duszą wypełnioną pragnieniem bycia u początku rozumienia, które ma polegać na wywalczeniu podmiotowego statusu dla niepełnosprawnych ciał. Polegać na afirmacji tej kondycji, wyczerpaniu jej, tak by nigdy nie wymazać z niej doświadczenia przeszłych, cierpiących niepełnosprawnych ciał. Niepełnosprawność jest kondycją uniwersalną, ale opartą nie na języku, symbolach, historii, znakach, lecz na doświadczeniu konkretnych ciał. Trwa więc w swojej kondycji, afirmując ją, nigdy jej nie zbywając i odkrywając jako miejsce znaczącej różnicy. To kluczowe przesunięcie w formułowaniu nowej tożsamości niepełnosprawności, oznacza, że niepełnosprawność nie performuje, wyczerpuje się w odmowie, w rezygnacji, w zatrzymaniu, w niedziałaniu. Swoją suwerenność lokuje w odmowie suwerenności, w dobrowolnym zrzeczeniu się siebie na rzecz innego siebie. I docieramy do tego, co przekazuje nam Karolina, do ciała własnego, które uczestniczy w procesie nadawania znaczeń relacjom, w jakich występuje.

Poniżej przywołuję rzeczywiste źródło tej wypowiedzi, w którą wgląd pozwala ponadto przekonać się, iż „zapożyczenie” fragmentu z artykułu Sosnowskiej po raz kolejny nie jest raczej wynikiem nierozważnego działania, w którym nieopatrznie zapomniano podać wymagany przypis, ale jest to celowa modyfikacja tekstu. Oto tekst w oryginale:

„Swoją słynny tekst Fanon rozpoczyna od słów:

„Bрудny czarnuch!” lub po prostu „Patrz, murzyn!”. **Wkraczałem w świat, starając się nadać rzeczom sens, z duszą wypełnioną pragnieniem bycia u początków świata, i oto jak przekonywałem się, że jestem przedmiotem wśród innych przedmiotów15 (...).** Jednak strategia filozofii czarności nie **polega na wywalczeniu podmiotowego statusu dla czarnych ciał. Polega na afirmacji tej kondycji, wyczerpaniu jej – jak ujmuje to Fred Moten – tak by nigdy nie wymazała z niej doświadczenia przeszłych, cierpiących ciał. Czarność jest kondycją uniwersalną, ale opartą nie na języku, symbolach, historii, znakach, lecz na doświadczeniu konkretnych ciał. Trwa więc w swojej kondycji, afirmując ją, nigdy jej nie zbywając i odkrywając jako miejsce znaczącej różnicy. To kluczowe przesunięcie w formułowaniu nowej tożsamości politycznej oznacza, że czarność nie performuje, wyczerpuje się w odmowie, w rezygnacji, w zatrzymaniu, w nie-działaniu. Swoją suwerenność lokuje w odmowie suwerenności, w dobrowolnym zrzeczeniu się siebie na rzecz innego siebie** (Sosnowska 2017: 107).

Opisując zaś kontekst kolacji u „badanej” Karoliny i jej matki, Kijak odtwarza nastrój i klimat wnętrza jednej ze scen w powieści Joanne Harris „Czekolada”, na której motywach powstał film w reżyserii Lassego Halstroma o tym samym tytule, z udziałem Juliette Binoche i Johnny’ego Deppa. Opis sceny wraz udokumentowaniem jej źródła poniżej:

R. Kijak (2022: 108):

Okna były **otwarte i byłoby zimno, gdyby nie upał** z ustawionych blisko stołu palników gazowych na których stały dwie duże **patelnie**, z których unosiły się opary gotowanej konfitury. – Zaraz podam deser – Mama Karoliny przerwała ciszę. – Podam konfiturę na gorąco z chrupką bagietką – Mniem, mniem, mniem – Karolina oblizała usta językiem **Połączone wonie** konfitury ze śliwek z dodatkiem **wanilii i rozgrzanego cynamonu** zaczęły wspaniale i sugestywnie odurzać. W zapachach tych unosił się **surowy** aromat potraw ustawianych na stole, przenikał się on z ostrym zapachem kadzidłowych perfum Karoliny i potu jej mamy, która nieustannie w napięciu kontrolowała sytuację. Gdy zamknęłam na chwilę oczy, poczułem jeszcze wyraźniej zapachy oliwy i mieszanek kaw unoszących się z otwartych na stole puszek. I pomyślałem, jak **kipi i pieni się w kielichach** z winem **gorzki eliksir życia**. Karolina uniosła swój kieliszek, przybliżyła do mojego i uderzyła leciutko – Twoje zdrowie. – Tak, pana zdrowie. – Mama Karoliny przejęła toast.

Źródło: Joanne Harris, *Czekolada* (wyimek z powieści opisany jako „środa 19 lutego”)¹⁴:

Okna są **otwarte i byłoby zimno, gdyby nie upał** z pieców, z miedzianych **patelni**, oparów topniejącej cowerture. **Połączone wonie** czekolady, **wanilii, rozgrzanej miedzi i cynamonu odurzają, wspaniale sugestywne**; jest w tym **surowy** ostry zapach ziemi południowoamerykańskiej, gorąca żywiczna wonność lasów deszczowych.

¹⁴ J. Harris, *Czekolada*, <https://www.you-books.com/book/J-Harris/Czekolada> [dostęp: 2.02.2023].

Przenoszę się teraz. Jestem z Aztekami przy ich uświęconych obrzędach: Meksyk, Wenezuela, Kolumbia. Dwór Monte-zumy, Kolumba i Corteza. Pokarm bogów **kipi i pieni się w kielichach. Gorzki eliksir życia.**

Analogiczny zabieg, jeśli chodzi o kreowanie miejsca/kontekstu badań, stosuje Kijak „wytwarzając” rzekome lokalizacje wywiadu z transseksualną osobą z niepełnosprawnością intelektualną o imieniu Marian(na), który/a mieszka w domu pomocy społecznej. Z książki „Crip Sex” wynika, że jest to miejsce o bardzo skonstrastowanych wnętrzach, co ponadto również wydaje się podważać realność istnienia tej konkretnej placówki, gdyż domy pomocy społecznej w Polsce rzadko, a w zasadzie nigdy nie przypominają przestrzeni, jaką w „swoim” etnograficznym opisie portretuje Kijak. Dodaje on także, iż jako badacz mieszkał w tej placówce przez dwa tygodnie. Pokój Marian(ny)/a ostro odbiega od reszty przestrzeni, w tym także zupełnie nie konweniuje np. z rytuałem podawania w stołówce kompotu w emaliowanych wiadrach – doprawdy to już raczej niespotykana praktyka w miejscach zbiorowego żywienia. „Typowy” zatem dom pomocy społecznej, a w nim jednoosobowy pokój badane(j)/ego, w raporcie badawczym Kijaka (2022: 150), wygląda następująco:

Pokój był mały, jego zielone ściany zlewały się z czerwoną kanapą, na którą narzuciona była, jak z pokoju Yayoi Kusamy, żółta kapa w grochy. Nie mogłem oderwać wzroku od szczegółów tego wnętrza, miałem wrażenie że **każdy element tego pokoju stawał się** dla Marianny tłem, przedłużeniem, ciałem które przejmowało **narrację namiętności, pasji, miłości, erotycznego przyciągania. Estetyka tego wnętrza była queerową** – przenikająca, piękna, subtelna, nieoczywista. Każdy mebel mógłby funkcjonować jako **element scenografii filmów Pedro Almodovara**. Była tam obła szafka z drewna, w klimacie retro, ustawiona na tle wzorzystej i wielokolorowej, wiszącej na listewkach dzierganej ręcznie makatki. Szklany zielony żyrandol. W oknie firanki upięte po bokach. Na parapecie stały donice. W jednej orchidea, w drugiej mały krzaczek truskawek. na środku leżał granatowy dywan w strzałki. **Wnętrze było pełne charakteru i wręcz kipiące zmysłowością, ale dostrzegałem w nim całkiem zwyczajne akcenty.** W pokoju znajdował się również czerwony fotel, na którym leżała robiona na drutach poduszka, na oparciu wisiał niebieski koc. Obok **drewniany stolik kawowy, wyeksponowany na tle zielonej ściany.**

Czyli, pokój Marian(ny)/a jest dość ekstrawagancko urządzonej, jak na standardy typowego domu pomocy społecznej, „jedyneką”, a wygląda ładząco podobnie do projektów z internetowej strony sklepu „9 design”, który oferuje designerskie meble inspirowane wnętrzami z filmów Pedra Almodovara, co dokumentuje poniżej załączony fragment¹⁵:

¹⁵ <https://9design.pl/5-mebli-inspirowanych-wnetrzami-z-filmow-Pedro-Almodovara-blog-pol-163332147.html> [dostęp: 20.03.2023].

Typowym dla estetyki Almodovara kolorem jest czerwień – w jego filmach symbolizuje **namiętność, pasję, miłość, erotyczne przyciąganie** i stanowi fantastyczne tło dla barwnych postaci, które przejmują w nich narrację. (...) Charakterystyczna **estetyka** Pedro Almodovara, **często określana jako queerowa**, czerpie pełnymi garściami nie tylko z południowych klimatów, ale też z bogatej wyobraźni utalentowanego reżysera. (...) (...) **Wnętrza w filmach Almodovara są pełne charakteru i wręcz kipiące zmysłowością**, ale możemy w nich dostrzec też całkiem „zwyčajne” akcenty. (...) **Drewniany stolik kawowy** z filmu „Porozmawiaj z nią”, **wyeksponowany na tle czerwonej ściany**. (...)

W załączonych powyżej i porównanych ze sobą fragmentach „CripSex” z materiałami źródłowymi widnieją zapożyczenia, które w zasadzie uznać można (by) za niewielkie: ot, niewinne inspiracje, wybiórcze użycia słów i zwrotów. Nie umniejszając jednak wagi jakichkolwiek poczynionych tu nieuprawnionych przejęć należy zadać pytanie, dlaczego zarówno te „drobne”, jak i większe „zapożyczenia” w ogóle znalazły się w książce Kijaka – w której przecież prezentuje rezultaty własnych poczynień badawczych? Skoro, jak sam zapewnia, zrealizował jakościowo zorientowany projekt naukowy i dysponuje zebranymi danymi empirycznymi, to w jakim celu ucieka się do (przykładowo) opisanych tu praktyk, sięgając po tak zdumiewające „inspiracje”?

Przykładów tego rodzaju zabiegów stosowanych w książce „CripSex” jest więcej. W tym miejscu posłużę się egzemplifikacją dotyczącą badanego Bartka, który jest prezentowany jako gej z niepełnosprawnością intelektualną. Postać mężczyzny, **przynajmniej w części**, powstała za sprawą „zapożyczeń” z publikacji Wojciecha Śmieja (2012). Autor dokonuje w niej analizy tekstów literackich, stanowiących swoisty kanon twórczości dotyczącej (problematyki) gejów. Jedną z omawianych przez niego książek jest proza Grzegorza Musiała *W ptaszarni* z roku 1989. W swojej publikacji Śmieja (2012: 170) cytuje i interpretuje m.in. fragmenty z tego utworu, a z nich z kolei „czerpie” Kijak (2022: 123–127), podając, iż przywołane narracje, jak również prezentacja miejsc badań pochodzą z zarejestrowanego z udziałem Bartka, materiału empirycznego. Przekonuje o tym, pisząc m.in. w kontekście omawiania metodologicznych wątków badań „własnych”:

Pozwalam sobie podczas badań **na działanie spektrum emocji, także tych niespodziewanych, a jednocześnie ufam swojemu doświadczeniu i intuicji, a także wiedzy, a przy okazji dbam o siebie i swoje granice. Wówczas proces ten może nauczyć więcej, aniżeli opanowanie narzędzi badawczych czy trzymanie się sztywnych procedur badawczych**. Zresztą często badania jakościowe są nieprzewidywalne. Gdybym nie ufał swojemu doświadczeniu i intuicji, nie wyszedłbym na zaplecze kawiarni i nie poznał historii miłosnej Bartka, którą opisuję w rozdziale o nieheteronormatywności. Podobne działania obserwuję w projektach badawczych, chociażby **Jamie Heckert**

(2010), która podąża za intuicją, otwarcie mówi o swojej wiedzy czerpanej z bycia aktywistką, czy kwestionuje utarte schematy metodologiczne.

Okazuje się jednak, że ów opis metodologii „swojego” postępowania badawczego w terenie Kijak „zaczepnął” z publikacji M. Kłosowskiej (2016), w której autorka wyjaśnia:

Jeśli zatem zgodzę się na spektrum emocji w pracy badaczki, także tych niespodziewanych, a jednocześnie zadbam o siebie i swoje granice, proces ten może nauczyć mnie więcej, aniżeli opanowanie narzędzi badawczych czy solidne przygotowanie teoretyczne (...) Kiedy sięgam po artykuły autorek i autorów spoza Polski, ze zdumieniem czytam o tym, jak Jamie Heckert czy Alison Cooke podążają za intuicją, otwarcie mówią o swojej wiedzy czerpanej z bycia aktywistami, obnażają intymne szczegóły relacji z badanymi osobami czy kwestionują utarte schematy metodologiczne (Kłosowska 2016: 119).

Czy przekonująco może brzmieć stwierdzenie Kijaka (2022: 31): „Gdybym nie ufał swojemu doświadczeniu i intuicji, nie wyszedłbym na zaplecze kawiarni i nie poznał historii miłosnej Bartka, którą opisuję w rozdziale o nieheteronormatywności”, skoro we wskazanym rozdziale „CripSex” znajduje się „materiał empiryczny” – obrazują go poniżej przywołane próbki tekstu – z którego wynika, iż Bartek – „badany” mężczyzny z niepełnosprawnością intelektualną (częściowo) został wykreowany w wyniku „zapożyczenia” postaci zarówno z prozy Musiała *W ptaszarni*, jak również z opisów miejsc/„przestrzeni” życia i doświadczeń tychże, analizowanych i komentowanych przez Śmieję (2012: 170). Dość trudno uznać za akcydentalne, że do prezentacji „swojego badanego” Bartka – reprezentującego postać geja z niepełnosprawnością intelektualną, Kijak dobrał akurat ten właśnie materiał źródłowy, który dedykowany jest problematyce męskiej homoseksualności. Czy zatem analogie w podanych poniżej fragmentach (z książki Kijaka i publikacji Śmieji), to zwykłe dzieło przypadku lub omyłkowego pominięcia przypisu?

Kijak (2022: 126):

Bartek patrzył w okno, nerwowo bujał się na boki i pocierał dłońią po nodze, na którą utykał. – **Pozwoliłem mu sięgnąć do rozporoka** – kontynuował opowieść Bartek. – **Dziwnie, wstyd, strach i rozkosz jednak. On wlepiony był tą swoją głębią w moje kroczki.** I pachę mi do nosa zbliżył. **A ja patrzyłem w niebo i wyobrażałem sobie wspańnię** sytuacje, które na mnie czekają. Ale byłem podniecony tak bardzo, tak bardzo mi stał jak nigdy wcześniej. On był mój pierwszy, jedyny mój, mój Patryk! Wyznanie Bartka jest przejmujące z uwagi na kontekst sytuacji, w której odbył się jego pierwszy raz z mężczyzną. Sceneria **puszek po konserwach**, starej cynkowni sprawiała, że kontekst tej męskiej miłości stawał się jeszcze bardziej szorstki.

Śmieja (2012: 170):

(...) połamane ramy okienne, **puszki po konserwach** i nadpalone papiery, w których się tarzaliśmy (...)"17. Przestrzeń ta budzi niechęć bohatera, ale jest w gruncie rzeczy analogiczna do przestrzeni, w której – jako widz – doświadcza on seksu heteroseksualnego (podglądanie „parzących się par” w „kiblach i krzakach”, w „carskich fortach” – s. 14). Co więcej, rozkosz zbliżenia seksualnego jawi się jako właściwie niezależna od płci partnera: **I pozwoliłem mu sięgnąć do rozporoka. Dziwnie, wstyd, strach i rozkosz jednak. On wlepiony tą swoją głębą plugawą w moje kroczce. A ja patrzyłem w niebo i wyobrażałem sobie wspaniałe kobiety, które na mnie czekają.**

Kijak (2022, s.127):

Pierwsze seksualne doświadczenie Bartka było z mężczyzną, który jest dla niego bardzo ważny. Odkryło się ono w **przestrzeni zdegradowanej. Przestrzeń ta budziła niechęć, ale jest w gruncie rzeczy analogiczna do przestrzeni, gdzie wiele osób doświadcza seksu:** w miejskich toaletach, na dworcach, **w krzakach**, bramach. Tego rodzaju realizm przestrzeni jeszcze wyraźniej podkreśla złożoność sytuacji, w której akt seksualny staje się wypreparowany z romantyzmu i subtelności, afektywnego zerwania z komfortem i wpisania go w wymiar zdegradowany – podobnie jak zdegradowana jest seksualność osób z niepełnosprawnością.

Śmieja (2017, s.170):

Narrator Księcia Nocy podobnie jak bohater Greckiego bożka przeżywa inicjację w męsko-męski seks i wyznaczaną przezeń **zdegradowaną przestrzeń:** „[...] te pordezwiątałe blachy, połamane ramy okienne, **puszki po konserwach** i nadpalone papiery, w których się tarzaliśmy [...]”17. **Przestrzeń ta budzi niechęć bohatera, ale jest w gruncie rzeczy analogiczna do przestrzeni, w której – jako widz – doświadcza on seksu** heteroseksualnego (podglądanie „parzących się par” w „kiblach i krzakach”, w „carskich fortach” – s. 14). Co więcej, rozkosz zbliżenia seksualnego jawi się jako właściwie niezależna od płci partnera.

W konkluzjach dotyczących postaci Bartka oraz jego doświadczeń Kijak (2022: 130) pisze:

uczestniczyłem w jednym z najbardziej przejmujących obrazów w moim życiu, który stworzył Bartek. Pomyślałem sobie, jak bardzo nie doceniamy możliwości sprawczych osób z niepełnosprawnością intelektualną i jak trudno było stworzyć tę scenę na przedpokojowej podłodze w domu Bartka, gdzie pozwolił sobie wreszcie opowiedzieć, wyrzyczyć własną historię, nie z naszego punktu widzenia, pozwolił jej wybrzmieć i ją usłyszeć, wyjść z cienia, postawić homoseksualną postać na środku tej domowej sceny i pozwolić jej być.

W przywołanym cytacie zwracają uwagę słowa: „jak trudno było stworzyć tę scenę na przedpokojowej podłodze w domu Bartka”. Co oznacza, zdaniem autora „CripSex”, stwierdzenie, że „trudno było stworzyć scenę”? Czyżby chodziło

o „trud” przedstawienia miejsca, w którym się (nie)było – taką bowiem wątpliwość może mieć czytelnik książki Kijaka (2022: 128–129), gdy ten, szczegółowo relacjonując „proces wychodzenia z ukrycia” i ostatecznie coming out Bartka, umiejscawia to wydarzenie w scenerii, której opis jest zaczerpnięty z najbardziej zaskakujących źródeł: „W pokoju pociemniało, a ze względu na swoją długość i panujący w nim półmrok zdawał się być bardziej podobny do grobowca niż mieszkania – relacjonuje autor „CripSex”, przywołując „własny materiał empiryczny”. W rzeczywistości zdanie to pochodzi z powieści *Lalka* Bolesława Prusa, z rozdziału „Rządy starego subiekta”, gdzie pisarz przedstawia pokój Ignacego Rzeckiego, „który ze względu na swoją długość i mrok w nim panujący zdawał się być podobniejszym do grobu aniżeli do mieszkania”¹⁶.

Kontynuując wątek coming outu Bartka w obecności jego rodziców Kijak (2022: 128–129) w drobiazgowy sposób „odtworza” okoliczności tego wydarzenia, które „rejestruje” w etnograficznym raporcie:

Mama Bartka zapaliła boczne lampy, które zaczęły powoli rzucać blade światło na stół i oświetliło nasze twarze. Wtedy wyraźniej zobaczyłem zdenerwowanie Bartka, które gromadziło się w jego ciele, dłoniach, oczach. – Kocham Patryka. – Bartek przerwał ciszę. (...) Zaczęło padać. Drzewa coraz mocniej falowały, niektóre sprawiały wrażenie jakby się kładły na ziemi. Na niebie pojawiły się błyskawice. Pioruny co kilka sekund rozdzierały niebo, głośniejsze, bliższe i przerażające. Silny deszcz bębnił o szyby i dachy, jakby chciał wedrzeć się do środka. Woda wystąpiła z przepelnionych przydrożnych rowów i płynęła już ulicą. Z rynien spływały wzburzone strumienie wody.

Stworzenie tej końcowej sceny – „sceny na przedpokojowej podłodze w domu Bartka”, z udziałem samego „badanego” oraz jego rodziców konfrontujących się z wyznaniem syna o tym, że jest gejem, oznacza w książce Kijaka sięgnięcie do źródła jakim są materiały, które odnaleźć można w Internecie pod adresem brainly.pl., gdzie jeden z użytkowników tego portalu (ukrywający się pod nickiem M4lina1905)¹⁷ wystosował następujące pytanie/prośbę: „napisze mi ktoś opis sytuacji (burzy)?” I tak, pomocni internauci pospieszyli z pomocą tworząc opis, który ostatecznie stał się „materiałem empirycznym” w książce „CripSex”:

Na dworze wszystkie drzewa i krzewy coraz mocniej falowały, niektóre sprawiały wrażenie jakby się kładły na ziemi. (...) To już nie tylko ulewa, błyskawice pojawiające się na niebie świadczyły o tym, że to burza. Zrobiło się coraz ciemniej. Pioruny co kilka sekund rozdzierały niebo, głośniejsze, bliższe i przerażające. Silny deszcz bębnił o szyby i dachy, jakby chciał wedrzeć się do środka budynków. Woda wystą-

¹⁶ <https://wolnelektury.pl/katalog/lektura/lalka-tom-pierwszy.html> [dostęp: 23.02.2024].

¹⁷ <https://brainly.pl/zadanie/4519121?cb=1708303897682> [dostęp: 19.02.2024].

piła z przepelnionych przydrożnych rowów i płynęła już ulicą. Z rynien spływały wzburzone strumienie wody.

Ponure konkluzje

Przybliżając się do końca wywodu należy zaznaczyć, że prezentowany artykuł nie ma charakteru recenzyjnego, a jego intencją nie jest krytyczna dyskusja na temat merytorycznych walorów publikacji, gdyż o książce „CripSex. Ekspresje seksualne osób z niepełnosprawnością intelektualną” niepodobna mówić w kategoriach rzetelnego dzieła akademickiego. Wypadło natomiast wyeksplikować inne specyficzne właściwości, którymi odznacza się monografia R. Kijaka. Stwierdzam to z poczuciem wielkiego zawodu i rozczarowania, któremu towarzyszą zbulwersowanie i konfuzja. „CripSex” jako utwór to przykład nagannych poczynąń (naukowca), które należy wydobywać na jaw i piętnować. Nawet wówczas, gdy nie przychodzi to z łatwością – bynajmniej nie z braku odwagi – i wzbudza zażenowanie oraz konsternację dlatego, że autor plagiatu wywodzi się z tej samej dyscypliny naukowej oraz jej szczegółowej subdyscypliny – pedagogiki specjalnej. Jednak głos w tym artykule ma zaświadczyć o kategoriycznym (po)tępieniu plagiatu i choćby częściowego fabrykowania danych empirycznych oraz odcięciu się od takich praktyk(ujących). W tym kontekście nasuwa się ponadto pytanie, czym kierował się Kijak podając się za badacza szczerze zatroskanego o środowisko dorosłych osób z niepełnosprawnością intelektualną, w którego imieniu i na jego rzecz zabiera głos, zajmuje pozycję sojusznika, tocząc wręcz walkę o godność, podmiotowość, pełnię praw – zwłaszcza w odniesieniu do głęboko ludzkich, a często pozostających w deprivacji potrzeb seksualnych, doświadczeń dotyczących tworzenia relacji i związków, nabywania i ekspresji identyfikacji tożsamościowych – gdy jednocześnie ten sam badacz swoje działania wznosi na fundamencie rażącej nierzetelności naukowej. A tu szczególnie zatrważające jawi się „zapożyczenie” Części materiału badawczego, co skłania do kolejnego pytania, kim są dla Kijaka osoby z niepełnosprawnością intelektualną? W monografii „CripSex” wydają się potraktowane przedmiotowo, bo czemu/komu mają służyć, nawet jeśli tylko w części, nieprawdziwe dane empiryczne (nierealne postacie i miejsca badań), których analiza i interpretacja toczy się ponadto w języku, pojęciach i słowach nie samego Kijaka, a w „zapożyczonym” do tego celu głosem (z publikacji) wielu innych badaczy – bez rzetelnego sporządzania odwołań i podania źródeł cytowania.

Wydaje się, że adekwatnym zakończeniem, swoistą puentą domykającą wywód dotyczący monografii „CripSex. Ekspresje seksualne osób z niepełnosprawnością intelektualną” jest zaczerpnięcie z jej fragmentu, w którym Kijak (2022: 160),

interpretując materiał badawczy odnoszący się do jednego z (rzekomo) badanych, podaje:

W tym miejscu zachodzi podwójny efekt, efekt pewnej gry między „prawdą” i zmyśleniem. Z jednej strony produkcja kolejnych reprezentacji kulturowych „freaków” – szpilki o tężowych obcasikach, z drugiej opisywane przez Tobina Siebersa zjawisko „uchodzenia za kogoś innego” – a więc próby zamaskowania własnej niepełnosprawności, płciowości dla komfortu otoczenia.

Prawdziwym źródłem dla cytowanych powyżej zdań jest przypis nr 23 w artykule Moniki Świerkosz (2021)¹⁸:

Chodzi mi w tym miejscu o podwójny efekt tej gry między „prawdą” i zmyśleniem: z jednej strony produkcja kolejnych reprezentacji kulturowych (monstra, „freaki”, zwyrodnialcy, mistyczne ofiary, geniusze), z drugiej opisywane przez Tobina Siebersa zjawisko „uchodzenia za kogoś innego” – a więc próby zamaskowania własnej niepełnosprawności dla komfortu otoczenia.

W kontekście owej „gry między „prawdą” i „zmyśleniem” – istotnym w odniesieniu do monografii Kijaka – jawi się pytanie, co w jego książce jest prawdą, a co zmyśleniem? I za kogo „chce uchodzić” sam Kijak (jako autor tego dzieła, badacz, naukowiec, sojusznik środowiska osób z niepełnosprawnością intelektualną)? Co napisał w niej sam / zupełnie samodzielnie, na podstawie prawdziwie zrealizowanych / prawdziwych oraz rzetelnych badań własnych, a co jest wytworem zmyślenia? Co jest jedynie przemyślanym konstruktem, stworzonym z pieczołowicie dobranych publikacji naukowych wielu badaczy, a także z wykorzystaniem innych danych zastanych, by – bez wskazania ich źródła – „skradzione” przywłaszczyć, „zmyślane” uprawdopodobnić?

Bibliografia

- Bevan R., Laws A. (2019), *Gender Dysphoria and People with Intellectual Disability*, Intellectual Disability and Health.
- Bielecka-Prus A. (2014), *Wykład jako performans. Performans jako wykład. Performatywne wymiary praktyki badawczej*, Zeszyty Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, 57(4).
- Bielecka-Prus A. (2014), *Po co nam autoetnografia? Krytyczna analiza autoetnografii jako metody badawczej*, Przegląd Socjologii Jakościowej, 10(3).
- Dębińska M. (2015), *Prawo, seksuologia a transpłciowość. Przemiany społeczno-kulturowych praktyk konstruowania płci w Polsce (1964–2012)*, niepublikowana praca doktorska.

¹⁸ M. Świerkosz (2021), *Niepełnosprawność poza zmyśleniem Reprezentacja, ucieleśnienie i strategię „odgapienia się”*, Didaskalia, 162; <https://didaskalia.pl/pl/artykul/niepelnosprawnoscpoza-zmysleniem> [dostęp: 23.02.2024].

- Domańska E. (2007), „Zwrot performatywny” we współczesnej humanistyce, *Teksty drugie*, 5.
- Duda M. (2019), *Mężczyźni, męskości, niepełnospraw-n/cz-ość. Mainstreamowe wyznania mężczyzn z niepełnosprawnościami w kontekście budowania podmiotowości i wspólnoty*, *Czas Kultury*, 4.
- Guzek Ł. (2014), *Biografia w badaniach nad sztuką performace. Proponowane zakresy tematyczne i metody*, *Sztuka i Dokumentacja*, 11.
- Hall E. (2010), *Spaces of social inclusion and belonging for people with intellectual disabilities*, *Journal of Intellectual Disability Research*, 54.
- Kimball E., Vaccaro A., Tissi-Gassoway N., Bobot S.D., Newman B.M., Moore A., Troiano P.F. (2018), *Gender, Sexuality, & (Dis)Ability: Queer Perspectives on the Experiences of Students with Disabilities*, *Disability Studies Quarterly*, 38(2).
- Kłosowska M. (2016), *Przeciw metodologii*, *InterAlia: Pismo poświęcone studiom queer*, 11b.
- Król A. (2020), *Niepełnosprawność, macierzyństwo, opieka. Autonomia reprodukcyjna i doświadczenia macierzyństwa kobiet z niepełnosprawnościami w Polsce*, praca doktorska.
- Löfgren-Mårtenson L. (2013), „Hip to be cripp?” *About cripp theory, sexuality and people with intellectual disabilities*, *Sexuality and Disability*, 31.
- Müller A. (2017), *Sobątańczenie: między choreografią a narracją*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Niziołek K, Walczak A. (2021), *Ciało i cielesność – ku doświadcze(a)niu egzystencjalnemu*, *Humaniora. Czasopismo Internetowe*, 3(35).
- O’Shea A., Frawley P. (2020), *Gender, sexuality and relationships for young Australian women with intellectual disability*, *Disability & Society*, 35(4).
- Smit M.J., Scheffers M., Emck C., van Busschbach J.T., Beek P.J. (2022), *The Body Experience Questionnaire for adults with mild intellectual disability or borderline intellectual functioning (BEQ-mb): Development and initial evaluation*, *Journal of Intellectual & Developmental Disability*, 47(2).
- Sołodki P. (2015), *Rubieże przyjemności. Seksualna niesubordynacja na obrzeżach amerykańskiej kinematografii*, Wydawnictwo Naukowe Katedra.
- Sosnowska A. (2017), *Niepewność performansu. Kobiecość zamaskowana*, *Almanach Antropologiczny*, 6.
- Świerkosz M. (2021), *Niepełnosprawność poza zmysleniem Reprezentacja, ucieleśnienie i strategie „odgapienia się”*, *Didaskalia*, 162.
- Urban W. (2016), *Granice ciała i cielesnych predyspozycji – przykładem ograniczeń struktury społeczno-kulturowej*, *Pracownia Kultury*, 9.

Netografia

- <https://9design.pl/5-mebli-inspirowanych-wnetrzami-z-filmow-Pedro-Almodovara-blog-pol-1633332147.html>.
- <https://brainly.pl/zadanie/4519121?cb=1708303897682>.
- <https://didaskalia.pl/pl/artukul/niepelnosprawnosc-pozazmysleniem>.
- <https://dsq-sds.org/index.php/dsq/article/view/5937/4907>.
- <https://miesiecznik.forumakademickie.pl/czasopisma/fa-5-2023/pedagogika-specjalna-i-upo-sledzona-nauka%E2%80%A9/>.
- <https://miesiecznik.forumakademickie.pl/wp-content/uploads/2023/05/SEX-CRIP-Kijak-Konkordancja-Finalna-9-maja-2023.pdf>.

<https://wolnelektury.pl/katalog/lektura/lalka-tom-pierwszy.html>.

<https://www.impulsoficyna.com.pl/blog/cripsex-ekspresje-seksualne-osob-z-niepelnosprawnoscia-intelektualna-plagiat-autorski-b270.html>.

<https://www.pedagog.uw.edu.pl/wizytowki/single-record-page/?pdb=1329>.

<https://www.ces.uc.pt/projectos/intimidade/media/Re-shaping%20re-thinking%20re-defining.pdf>.

<https://www.impulsoficyna.com.pl/blog/cripsex-ekspresje-seksualne-osob-z-niepelnosprawnoscia-intelektualna-plagiat-autorski-b270.html>.

<https://www.pisarskaprzygoda.pl/wiedza-tajemna/narzedzia-pisarskie/jak-napisac-scene/>.

<https://www.you-books.com/book/J-Harris/Czekolada>.

[impulsoficyna.com.pl/pedagogika-specjalna/1426-cripsex-ekspresje-seksualne-osob-z-niepelnosprawnoscia-intelektualna.html](https://www.impulsoficyna.com.pl/pedagogika-specjalna/1426-cripsex-ekspresje-seksualne-osob-z-niepelnosprawnoscia-intelektualna.html).